

Organizacje pozarządowe partnerem w Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej

**Vademecum
organizacji pozarządowych
– część pierwsza**

Organizacje pozarządowe partnerem w Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej

**Vademecum
organizacji pozarządowych
– część pierwsza**

Wydawnictwo sfinansowane z środków projektu:

„Animacja Partycypacji NGO w Lokalnej Polityce Społecznej”,
realizowanego na zlecenie przez Ministra Rodziny Pracy i Polityki Społecznej,
w ramach Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskim 2017

Janów Lubelski 2017 rok

Publikacja opracowana w ramach realizacji projektu:
„Animacja Partycypacji NGO w Lokalnej Polityce Społecznej”,
zleconego przez Ministra Rodziny Pracy i Polityki Społecznej,
w ramach Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskim

Autorzy:

Paweł Wiśniewski
Zbigniew Mroziak,
Andrzej Trzeciecki

ISBN 978-83-938139-7-1

Wydawca:
Janowskie Stowarzyszenie Niesienia Pomocy „Humanus”
23-300 Janów Lubelski, ul. Bohaterów Porytowego Wzgórza 23
Tel. 15 8142251, e:mail.: jsnp-humanus@wp.pl,
[http:// www.jsnp-humanus.pl](http://www.jsnp-humanus.pl)

Skład i druk:

Kopalnia Inspiracji – Agencja Kreatywna

Publikacja bezpłatna
Nakład: 100 egzemplarzy

Przedruk, rozpowszechnianie i powielanie w całości lub części
wyłącznie za zgodą Wydawcy

Spis treści

1. O projekcie	s.06
2. Wprowadzenie do Vademecum	s.08
3. Rozdział pierwszy: Realizatorzy i Kalendarz OZPS	s.11
4. Rozdział drugi: OZPS w systemie SAC i CAS	s.12
4.1. Rys historyczny na OZPS - system SAC	s.13
4.2. OZPS w nowym systemie informatycznym - Centralna Aplikacja Statystyczna	s.19
5. Rozdział trzeci: Nasza gmina / nasz powiat na tle innych – mechanizm porównań w OZPS	s.24
6. Rozdział czwarty: Obszary tematyczne OZPS – ważne dla organizacji pozarządowych	s.36
7. Rozdział piąty: Wskaźniki OZPS – warto o nich pamiętać	s.43
8. Rozdział szósty: Raport OZPS, wnioski i rekomendacje – prezentacja efektów ale także promocję dla organizacji pozarządowych	s.49
9. Rozdział siódmy: Propozycje w zakresie wspólnej pracy przy OZPS – sugestie i odpowiedzi	s.52
11. Rozdział ósmy: ROPS to także partner w ocenie zasobów pomocy społecznej – to bank informacji regionalnej	s.57

O projekcie

Drogi Czytelniku

Serdecznie zapraszam do zapoznania się z podręcznikiem edukacyjnym dla organizacji pozarządowych "**Vademecum dla organizacji pozarządowych o OZPS**". Powstał on w ramach realizacji projektu „**Animacja Partycypacji NGO w Lokalnej Polityce Społecznej**”, sfinansowanego z środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskim 2017. Jego opracowanie było ważne z uwagi na fakt braku otwartości Oceny Zasobów Pomocy Społecznej i skoncentrowanie procesu przygotowawczego dokumentu do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i miało na celu wypracowanie modelu uczestniczenia organizacji pozarządowych w procesie opracowania OZPS.

Idea naszego projektu wpisuje się w nurt demokratyzacji procesów decyzyjnych oraz partycypacyjnych, a także promowanie zintegrowanego działania instytucji publicznych i organizacji III sektora przy wdrażaniu i realizacji programów interwencji publicznej. Jego osią merytoryczną jest problematyka partycypacji w wykonywaniu jednego z zadań pomocy społecznej - Oceny Zasobów Pomocy Społecznej (art.16a ust. o pom. społ.), na poziomie lokalnym i regionalnym. Coroczne wyniki oraz rekomendacje OZPS są prezentowane na posiedzeniach rad gmin, powiatów i sejmikach wojewódzkich. Stanowią one podstawę planowania budżetu na rok następny oraz kierunków działań w obszarze polityki społecznej, w tym także pomocy społecznej. Zakres OZPS przekracza *sensu stricte* zagadnienia pomocy społecznej prezentowane informacje (dane liczbowe, wskaźniki, rekomendacje) obejmują m.in. demografię lokalną, diagnozę problemów, infrastrukturę społeczną (zasoby instytucjonalne), ekonomię społeczną i działalność pożytku publicznego. Obowiązek wykonywania OZPS, wprowadza wielu "decydentów" w błąd jednostronnego kojarzenia OZPS tylko z pomocą społeczną chodzi o instytucje administracji publicznej, które co roku wydatkują z budżetu rządu i samorządu środki finansowe na obszar szerszy, czyli na pomoc i wsparcie, aktywizację, przedsiębiorczość, likwidację bezrobocia.

Celem głównym projektu jest zwiększenie włączenia sektora NGO we współpracę z instytucjami przygotowującymi OZPS w skali lokalnej, szczególnie na etapie diagnozy, formułowania wniosków i rekomendacji. Edukacja NGO i animacja lokalnej współpracy przyczyni się do zwiększenia wykorzystania wiedzy obywateli oraz ich reprezentacji (NGO) oraz określi sfery partycypacji obywatelskiej i jej wpływ na kształt działań w lokalnej polityce społecznej, czy ekonomii społecznej. Animacja współpracy sektora NGO z instytucjami administracji, w tym m.in. z ośrodkami pomocy społecznej przy OZPS przyczyni się do uaktywnienia grup obywateli, wzmocnienia poczucia odpowiedzialności obywatelskiej za sytuację lokalnych wspólnot oraz da możliwość realnego wyrażania najpilniejszych potrzeb społeczności lokalnych (rekomendacje dla rad gmin/ powiatów).

Paweł Wiśniewski
Koordynator projektu

Wprowadzenie

Pojęcie „Ocena Zasobów Pomocy Społecznej” (dalej: OZPS) pojawia się pierwszy raz w terminologii pomocy społecznej w 2011 roku, w trakcie nowelizacji ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej a w praktyce działania jednostek samorządu terytorialnego staje się od 2012 roku zadaniem obligatoryjnym zastępującym dotychczas sporządzany bilans potrzeb.

DLACZEGO OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ A NIE BILANS POTRZEB?

Coroczne sporządzanie bilansu od 2004r. było traktowane jako swego rodzaju sprawozdanie, w którym umieszczano informacje obejmujące następujące zagadnienia:

- formy i podstawy udzielanej pomocy przez ośrodki pomocy społecznej w gminach i powiatach,
- strategie rozwiązywania problemów społecznych,
- programy rządowe i osłonowe,
- potrzeby kadry socjalnej,
- organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej,
- placówki pomocy społecznej,
- utrzymanie i prowadzenie ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie.

Wprowadzenie nowego zadania wynikało z kilku przesłanek, wśród których najważniejsze to¹:

- 1) zróżnicowany stan opracowań – jednostki organizacyjne pomocy społecznej opracowywały praktycznie trzy typy bilansów potrzeb wg wskazówek regionalnych ośrodków polityki społecznej. Stąd też, wyróżniano bilanse ograniczające się do prezentacji:
 - a) zbioru tablic informacyjno-statystycznych z danymi ilościowymi,
 - b) tablic statystycznych wraz z opisem poszczególnych obszarów pomocy społecznej,
 - c) informacji bilansowych posiadających cechy dwóch pierwszych z pogłębionymi analizami zachodzących zmian,

¹ Więcej na temat w raporcie Instytutu Rozwoju Służb Społecznych pt.: *Bilans potrzeb pomocy społecznej – Analiza dotychczasowej praktyki w regionach*, Warszawa 2009 r.

2) traktowanie bilansów potrzeb w dwojaki sposób:

- a) jako materiały prognostyczne wskazujące plany na następny rok,
- b) jako sprawozdania z minionego okresu, będące podstawą do oceny efektywności systemu pomocy społecznej.

Zgadając się z tezą, że zadaniem instytucji pomocy społecznej, funkcjonujących na poziomie gminy, powiatu czy regionu, jest aktywne uczestniczenie w rozwiązywaniu problemów społecznych oraz wspieranie członków lokalnych wspólnot w zaspokajaniu potrzeb, zaszła konieczność formułowania oczekiwań co do pozytywnych wyników przedsięwzięć finansowanych przede wszystkim z publicznych środków finansowych.

Osiąganie celów polityki społecznej, a więc także celów jej istotnej części jaką jest pomoc społeczna, można uzyskać poprzez działanie celowościowe. Takie działania charakteryzują się następującymi po sobie czynnościami zmierzającym do osiągnięcia spodziewanych wyników². Jednakże podjęcie takich działań musi zostać

**CZYM W TAKIM RAZIE
JEST OCENA
ZASOBÓW POMOCY
SPOŁECZNEJ?**

poprzedzone analizami ograniczeń oraz analizami dostępności zasobów infrastrukturalnych.

Ustawowe zadanie dla gmin, powiatów i województwa jest rodzajem badania, którego wyniki powinny dostarczyć wiedzy na temat uwarunkowań społecznych, demograficznych i instytucjonalnych do realizacji zadań pomocowych³.

Dysponowanie informacjami i danymi o tych uwarunkowaniach jest niezbędna przed etapem podejmowania decyzji odnośnie kierunków interwencji, jakie w ramach lokalnych polityk społecznych powinny być podejmowane. Przepisy ustawy o pomocy społecznej nie zawierają podpowiedzi co do praktycznej strony realizacji tego zadania, czyli podpowiedzi, przy pomocy jakich narzędzi należy oceniać istniejące zasoby.

Uznając „ocenę” za rodzaj badania sprawa narzędzia staje się drugorzędym zagadnieniem, bowiem kluczowym jest uzyskanie odpowiedzi na pytanie „co?”

² P. Ozierański, *O związkach ewaluacji i socjotechniki*, Polityka Społeczna Nr 1/2006, www.ipss.com.pl (05.07.2017)

³ Art. 16a. ustawy o pomocy społecznej: „1. Gmina, powiat i samorząd województwa przygotowują ocenę zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej. 2. Zasoby, o których mowa w ust. 1, obejmują w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej bez względu na podmiot je finansujący i realizujący. 3. Ocena, o której mowa w ust. 1, obejmuje osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy. 4. Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego przedstawia co roku do dnia 30 kwietnia odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu, a do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa właściwej jednostki samorządu terytorialnego ocenę, o której mowa w ust. 1. Ocena wraz z rekomendacjami jest podstawą do planowania budżetu na rok następny.”

chcemy badać, a dopiero potem „jak?”. Dlatego też, treści wypełniające narzędzie OZPS stanowią środek do uzyskania odpowiedzi jakie obszary będą badane i poddawane analizie oraz odpowiedzi czy dysponujemy odpowiednim arsenalem zasobów infrastrukturalnych.

OZPS będąc badaniem ma charakter zarówno ewaluacji jak i diagnozy.

Przepisy ustawy o pomocy społecznej mówią, że „ocena wraz z rekomendacjami jest podstawą do planowania budżetu na rok następny”, a więc powinna określać warunki dla prowadzenia działań, które zostaną zaplanowane i zrealizowane w przyszłości.

**NAJOGÓLNIJ
O ZNACZENIU
OCENY ZASOBÓW
POMOCY
SPOŁECZNEJ**

Jeśli uzna się, że OZPS jest ewaluacją trzeba wskazać, że jest to ewaluacja ex ante, bowiem wykonywana będzie przed przystąpieniem do wdrożenia pewnych interwencji i będzie dostarczać

wiedzy na temat tego czy istnieje potrzeba zastosowania nowych rozwiązań.

Natomiast, jeśli uzna się, że OZPS jest badaniem diagnostycznym to trzeba wskazać, że w trakcie jego prowadzenia nie tylko identyfikujemy wybrany fragment życia społecznego, ale dokonujemy także jego oceny, uznając dane zjawisko za faktyczny lub potencjalny problem społeczny⁴.

OZPS spełnia dwie role, tj.: z jednej strony ukazuje stan faktycznych warunków jakie istnieją w lokalnym życiu społecznym (jakie problemy występują, jakie jest ich natężenie, jakie mamy do dyspozycji zasoby), a z drugiej pozwala ocenić za pomocą grupy wskaźników, w którym kierunku zmierzają interwencje by osiągnąć pożądany stan.

Uwzględniając fakt zmian jakie zaszły w latach 90-tych w kierunkach realizacji polityki społecznej na rzecz rozwiązań aktywizujących, wzmacniających więzi społeczne oraz rozwiązań opartych na zasobach dostępnych w środowisku lokalnym, OZPS wpisuje się w tendencje wzmacnia samopomocy i partycypacji obywateli w życiu społecznym i ekonomicznym niż gwarantowania im bezpieczeństwa socjalnego.

Innymi słowy, OZPS służy zarządzaniu, planowaniu wydatków, wyrównywaniu szans rozwojowych poprzez wykorzystywanie posiadanych zasobów lub ich rozwijanie na trzech szczeblach samorządności.

⁴ B. Szatur-Jaworska, *Diagnoza i diagnozowanie w polityce społecznej* [w]: *Polityka społeczna*, pod. red. G.Firlit-Fesnak i M.Szylko-Skoczny, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2008.

Rozdział pierwszy: Realizatorzy i Kalendarz OZPS

Przepis art.16a ustawy z dn. 12 marca 2014 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009r. Nr 175, poz. 1362, z późn. zm.), wprowadził obowiązek corocznego przygotowywania oceny zasobów pomocy społecznej przez gminy, powiaty i samorząd województwa.

W praktyce jednak, od samego momentu wprowadzenia tego obowiązku, jest on wykonywany przez ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie oraz regionalne ośrodki polityki społecznej. Tak więc, jednostki organizacyjne pomocy społecznej utożsamiane są w procesie OZPS jako koordynatorzy całego zadania na obszarze danego samorządu terytorialnego.

**KOORDYNACJA
OZPS NA
POZIOMIE
GMINY, POWIATU**

Jednakże właściwe zrozumienie istoty OZPS powinno doprowadzać do współdziałania różnych instytucji i podmiotów przy ostatecznym opracowywaniu dokumentów oceny zasobów pomocy społecznej.

Ta współpraca powinna dotyczyć m.in. takich etapów jak: (a) pozyskiwanie i zbieranie dodatkowych danych i informacji do umieszczenia w formularzu OZPS, poza tymi które są automatycznie zasilane z systemu CAS (dawnej z SAC), (b) analizowanie statystyk, w tym wskaźników tendencji określonych zdarzeń społecznych, (c) stawianie wniosków i rekomendacji. We współpracy chodzi nie tylko o utrzymywanie właściwych relacji i komunikacji w procesie przygotowywania OZPS pomiędzy jednostkami organizacyjnymi samorządu terytorialnego (np. ośrodek pomocy społecznej – dom kultury – przychodnia lekarska – przedsiębiorstwa), ale także relacji z podmiotami III sektora (np. organizacje pozarządowe działające na określonym terytorium).

Stąd też, w trakcie przygotowań w danym roku do kolejnej edycji OZPS, ważnym elementem wstępnych prac będzie wystąpienie (list intencyjny):

- wójta/burmistrza/prezydenta miasta/starosty, a także marszałka województwa do kierowników podległych im jednostek organizacyjnych, nakładające do zaangażowania się w działania związane z przygotowaniem i udostępnieniem potrzebnych informacji,

- kierownika jednostki wykonującej ustawowe zadanie do znanych lokalnych organizacji pozarządowych o współudział w pracach statystyczno-analitycznych oraz etapie formułowania propozycji i rekomendacji.

Zgodnie z art. 16a ust.4 ustawy o pomocy społecznej kalendarz corocznej oceny przewiduje dwa ustawowe terminy przedkładania OZPS wraz z rekomendacjami:

- **termin pierwszy - do dnia 30 kwietnia radom gmin i radom powiatu,**
- **termin drugi - do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa.**

Te ustawowe terminy wyznaczają przedział czasowy, w którym następuje przygotowywanie OZPS, co oznacza że prace analityczne rozpoczynają się każdego roku od stycznia do końca kwietnia, przy czym są one uwarunkowane umieszczeniem (udostępnieniem) aktualnej wersji formularza OZPS w systemie Centralnej Aplikacji Statystycznej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Rozdział drugi: OZPS w systemie SAC i CAS

CAS (Centralna Aplikacja Statystyczna), obowiązujący dzisiaj jest systemem informatycznym obsługującym m.in. sprawozdawczość podobszaru: pomoc społeczna (PS), wspieranie rodziny i system pieczy zastępczej (WRiSPZ), świadczeń rodzinnych (SR), funduszu alimentacyjnego (FA), opieki nad dzieckiem do lat 3 (OP-3). Gromadzi wybrane dane z systemów dziedzinowych wspierających realizację zadań własnych i zleconych jednostek administracji rządowej i samorządowej. W centralnej bazie danych w gromadzone są informacje pochodzące ze:

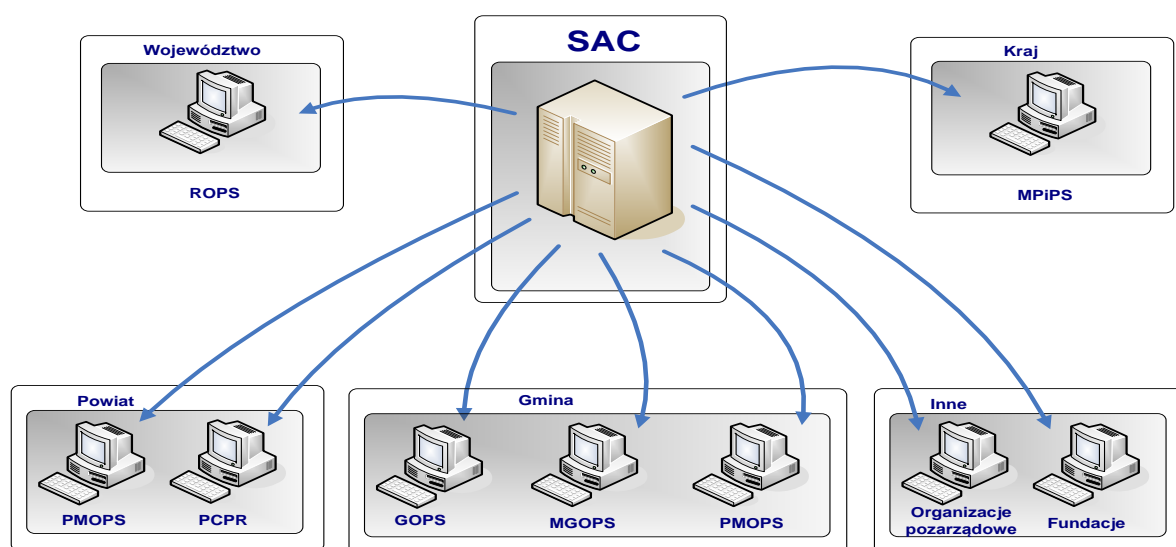
1. Sprawozdań resortowych, m.in.: sprawozdań MPiPS-03, MPiPS-05, CIS, DOŻYWIANIE, KIS, PRZEMOC, SKŁ-ZDR, SKŁ-EMRENT, Oceny Zasobów Pomocy Społecznej, Monitoringu Efektywności,
2. Sprawozdań rzeczowo-finansowych dotyczących świadczeń rodzinnych, funduszu alimentacyjnego i opieki nad dzieckiem do lat 3,
3. Sprawozdań jednorazowych (przygotowywanych przez MRPiPS i Urzędy Wojewódzkie) w zakresie różnorodnych dziedzin polityki społecznej (np. funkcjonowania centrów i klubów integracji społecznej),
4. Przesyłu danych jednostkowych tzw. zbiorów centralnych (ZBC) dotyczących pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych, funduszu alimentacyjnego, itp..

Od samego początku wprowadzenia ustawowego zadania OZPS proces jego obsługi został oparty na rozwiązaniach systemu informatycznego, najpierw SAC a obecnie CAS, przy wprowadzeniu pewnych zmian o charakterze funkcjonalnym.

1. Rys historyczny na OZPS - system SAC

Ogólny schemat połączeń poszczególnych Realizatorów OZPS w ramach systemu SAC, w którym po raz pierwszy umieszczono formularz OZPS przedstawiono na Rys.1

Rys.1 Schemat połączeń informatycznych w systemie SAC

Źródło: na podstawie opracowania Instytutu Rozwoju Służb Społecznych pn.: *Ocena zasobów pomocy społecznej – analiza możliwości wdrożenia narzędzia realizującego ocenę zasobów pomocy społecznej w gminach i powiatach*, Warszawa 2012 r.

System SAC posiadając wiele zastosowań najbardziej nadawał się do zastosowania w procedurze obsługi ustawowego zadania OZPS. Oto najważniejsze funkcje systemu SAC jakie wykorzystane zostały przy uruchamianiu OZPS i jakie do dnia dzisiejszego są wykorzystywane już w systemie CAS:

1. Mechanizm kreatora formularzy

System SAC wyposażony w ten mechanizm umożliwiał samodzielnie definiować poszczególne formularze przez użytkowników, a więc wykonywać czynność polegającą na stworzeniu oraz określeniu treści tabel, czyli głównych elementów formularzy OZPS, a następnie przeniesienia ich do systemu informatycznego.

Kreator SAC umożliwiał określanie rozdziałów formularza a także umieszczanie w ramach rozdziałów sekcji opisowych i tabel. To niezwykle cenne rozwiązanie bowiem przy OZPS niektóre informacje i dane mogły być prezentowane właśnie w sposób opisowy, co ma miejsce do dnia dzisiejszego nawet po zmianie systemu na CAS (np. w 2017 r. wykorzystanie opisu dla informacji z zakresu realizacji Programu „500+”).

2. Mechanizm jednolitej struktury dokumentu (formularza)

Umieszczone w systemie informacyjnym formularze, przeznaczone w swych treściach do różnych celów (dziedzin polityki społecznej), mają jedną wspólną cechę - strukturą wewnętrzną dokumentu. W przypadku konstrukcji formularza OZPS zastosowano tę samą strukturę, uzyskując w rezultacie poniższy układ (Rys.2)

Rys.2 Struktura formularza OZPS umieszczonego w systemie CAS

Źródło: na podstawie opracowania Instytutu Rozwoju Służb Społecznych pn.: *Ocena zasobów pomocy społecznej – analiza możliwości wdrożenia narzędzia realizującego ocenę zasobów pomocy społecznej w gminach i powiatach*, Warszawa 2012 r

Elementy strukturalne formularza OZPS można zinterpretować następująco:

- strona tytułowa – to element formularza pozwalający identyfikować realizatora OZPS poprzez umieszczone podstawowe informacje takie jak: tytuł dokumentu, rok oceny, autorzy dokumentu;
- spis treści – to element formularza pozwalający poruszać się po formularzu wybierając konkretne rozdziały tematyczne OZPS;
- rozdziały – to elementy formularza informujące realizatora lub innego Użytkownika o zawartości merytorycznej formularza OZPS, czyli obszaru poddanemu analizie;
- tabele – to elementy formularza OZPS przypisane do konkretnych rozdziałów pozwalające zebrać niezbędne dane i informacje dla dokonania analizy (oceny) konkretnych zdarzeń społecznych na danym terytorium (np. liczba domów pomocy społecznej w powiecie). Tabele posiadają wewnętrzne komórki, w których prezentowane są dane liczbowe;
- sekcje opisowe – to element struktury formularza OZPS pozwalający na dokonanie wpisów – opis zdarzeń, charakterystyka stanu itp., często stanowiący uzupełnienie w stosunku do liczb prezentowanych w tabelach formularza.

W strukturze formularza OZPS, na dzień dzisiejszy, można wyróżnić stałe elementy – strona tytułowa i spis treści oraz elementy zmienne, które w danym roku ulegają pewnym modyfikacją, np. tabele, ich zawartości lub wskaźniki. Niezmiernie ważnym elementem struktury formularza OZPS są sekcje opisowe, które pozwalają na zamieszczanie dodatkowych komentarzy, a nawet całych opisów zdarzeń społecznych zwłaszcza w sytuacji, kiedy układ komórek w tabelach nie został zmodyfikowany na czas, czego dowodem jest formularz OZPS na 2017 r., za rok 2016, w którym zabrakło miejsc w tabelach na ujęcie danych dotyczących „Programu 500+”. W takim przypadku sekcje opisowe stają się nieocenionym elementem struktury formularza OZPS, pozwalającym zawrzeć pewne (chciane) informacje.

**SEKCJE
OPISOWE
FORMULARZA
OZPS**

Mechanizm jednolitej struktury formularza OZPS został wprowadzony dla każdego poziomu wykonywania ustawowego zadania, a więc: gminy, powiatu oraz województwa.

3. Mechanizm reguł walidacyjnych

To niezwykle ważny mechanizm. Pozwolił on wprowadzić do procesu OZPS element bezpieczeństwa prezentowania, a następnie posługiwania się danymi statystycznymi oraz ich analizowania. Reguły walidacyjne są automatyczną weryfikacją poprawności istniejących relacji i zależności pomiędzy poszczególnymi zdarzeniami opisanymi za pomocą danych statystycznych. Wprowadzono podwójny system obowiązywania reguł walidacyjnych, tj.:

- poziom centralny – reguły są wpisane w narzędzie OZPS przez centralnego administratora systemu i obowiązują wszystkich realizatorów procesu oceny zasobów pomocy społecznej,
- poziom regionalny – reguły te są dodatkowymi, jakie można wprowadzić do narzędzia OZPS, ale tylko z poziomu województwa (ROPS) i pełnią rolę kontrolną w stosunku do relacji rejestrowanych danych odpowiadających potrzebom analiz regionalnych.

4. Mechanizm automatycznych podpowiedzi

To niezwykle ważny mechanizm systemu, pozwalający na zasilanie części danych uzupełnianych w formularzu OZPS, danymi gromadzonymi w ramach swojej podstawowej działalności (np. sprawozdania resortowe, sprawozdania jednorazowe, zbiory centralne). Ten mechanizm bardzo ułatwił użytkownikom pracę z formularzem OZPS, bowiem po uruchomieniu formularza do pracy, komórki tabelaryczne były już zasilone w część danych.

Rys.3 Struktura źródeł zasilania formularza OZPS

Źródło: na podstawie opracowania Instytutu Rozwoju Służb Społecznych pn.: *Ocena zasobów pomocy społecznej – analiza możliwości wdrożenia narzędzia realizującego ocenę zasobów pomocy społecznej w gminach i powiatach*, Warszawa 2012 r.

Innymi słowy, komórki tabel formularza OZPS mogły zostać zasilone zarówno danymi ze sprawozdań resortowych (np.: dane z działu 1 sprawozdania MPiPS-03, kolumna 1 - Stan zatrudnienia na 30.06.2010), ze sprawozdań jednorazowych oraz ze Zbiorów Centralnych. Niezwykle cenną cechą mechanizmu automatycznych podpowiedzi okazało się także uzupełnianie formularza OZPS danymi pochodzącymi z systemów funkcjonujących w innych instytucjach, np. z GUS. Konstrukcja mechanizmu automatycznych podpowiedzi (automatyczne zasilanie danymi) została tak opracowana, że Użytkownik formularza OZPS z poziomu gminy lub powiatu, będąc odpowiedzialnym za wprowadzane dane uzyskał możliwość dokonywania zmian tych danych, przed ostatecznym wysłaniem formularza OZPS do regionalnego ośrodka polityki społecznej (np. w przypadku kiedy dane lokalne uznał za bardziej rzetelne niż dane z zasilenia automatycznego – liczby ludności).

5. Mechanizm podglądu zasileń komórek formularza

Ten mechanizm pozwala osobom przygotowującym formularz OZPS w każdym momencie pracy (w trakcie wypełniania formularza) skorzystać z możliwości sprawdzenia źródła zasilenia komórki. Sposób postępowania nie jest skomplikowany, bowiem wystarczy użyć ikonę „i”, będącą elementem technicznym komórki edytowalnej. Jej użycie powoduje pojawienie się informacji o źródle zasilenia tej komórki. *Przykład:* „Wartość komórki została wstępnie zasilona na podstawie danych pochodzących ze sprawozdań resortowych. Wartość zasilenia: SRES("MPiPS-03-R";"1.2e";-2;K227)", co oznacza, że dane pochodzą z komórki nr 227 formularza resortowego MPiPS-03.

Rys.4 Przykładowa podpowiedź komórki tablicy formularza OZPS

WYSZCZEGÓLNIENIE		Lata poprzednie		Rok oceny
		Rok 2014	Rok 2015	
Wiek 0-17	7	14 740	14 699	14 662
Wiek 18-64	8	53 820		50 202
Wiek 65 lat i więcej	9	9 948		9 741
<div data-bbox="906 454 1300 757" style="border: 1px solid gray; padding: 5px; background-color: #e0e0e0;"> <p>Podpowiedź</p> <p>Wartość komórki została wstępnie zasilona na podstawie danych udostępnionych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.</p> <p>Wartość zasilenia: DOT("Rynek pracy";"Liczba osób długotrwale bezrobotnych-ogółem";NA_DZIEN;2016-12-31)</p> </div>				
Bezrobotni ogółem	10	8 624		8 342
Bezrobotni długotrwale ogółem	11	5 185	4 330	3 483
Bezrobotni ogółem z prawem do zasiłku	12	1 158	1 118	925

Źródło: na podstawie wyciągu formularza OZPS z 2015 r. z systemu CAS

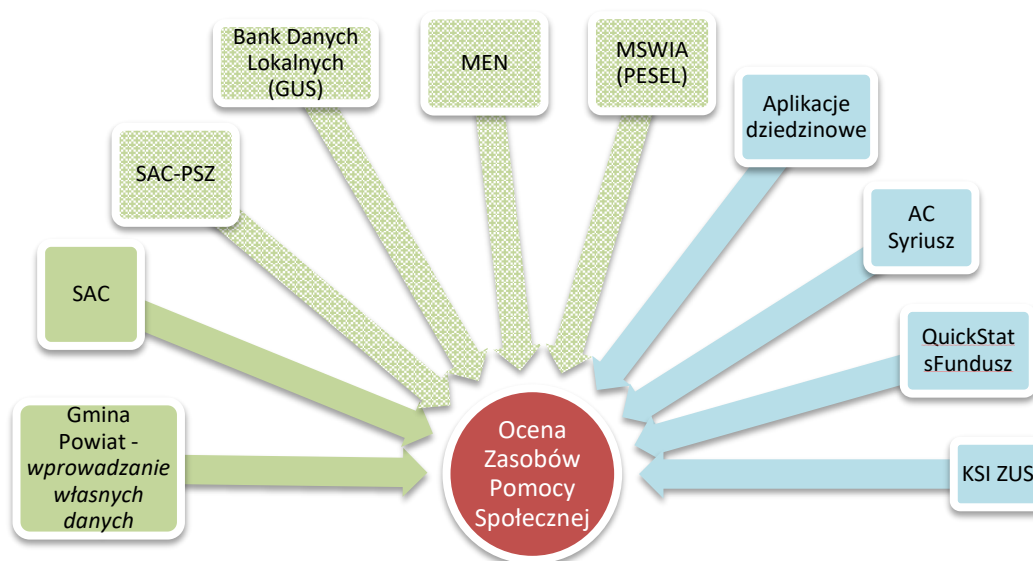
Wspomniany mechanizm „podglądu zasilania” pozwala użytkownikowi zmodyfikować daną jaka pojawiła się z komórce tabelarycznej – na przykład na bardziej wiarygodną i bardziej aktualną – przy czym zawsze istnieje możliwość powrotu do danej z pierwotnego zasilenia. Czynnością pozwalającą powrócić do pierwotnego stanu jest użycie ikony „dwóch strzałek” znajdującej się zawsze obok ikony „i”.

6. Mechanizm objaśnień

Kolejnym ważnym i często niedocenianym elementem systemu CAS, jest mechanizm objaśnień do formularza. W każdym momencie pracy nad formularzem dostępne są pełne objaśnienia do formularza, zawierające również wzór formularza z opisanymi źródłami zasileń każdej komórki formularza.

Objaśnienia są również idealnym miejscem na rozstrzygnięcie wszystkich wątpliwości merytorycznych, które mogą pojawić się w trakcie wypełniania sprawozdania przez jednostki. Plik objaśnień może być w każdym momencie rozbudowany o kolejne wyjaśnienia, niezbędne do poprawnego, jednolitego wypełnienia sprawozdania przez jednostki, a jego zmiana nie wymaga wycofania publikacji formularza.

Rys.5 Początkowa struktura źródeł zasilania formularza OZPS w systemie SAC

Kolory oznaczają:

- Dane wykorzystane do zasilania
- Dane wykorzystane do zasilania, ale wymagające wcześniejszego przygotowania
- Brak wykorzystania zgromadzonych danych

Źródło: na podstawie opracowania Instytutu Rozwoju Służb Społecznych pn.: *Ocena zasobów pomocy społecznej – analiza możliwości wdrożenia narzędzia realizującego ocenę zasobów pomocy społecznej w gminach i powiatach*, Warszawa 2012 r.

2. OZPS w nowym systemie informatycznym – Centralna Aplikacja Statystyczna

W ramach projektu dofinansowanego z EFS pn.: „Emp@tia”, dotychczasowy system Statystycznej Aplikacji Centralnej(SAC), został rozbudowany o nowe mechanizmy i przemianowany na Centralną Aplikację Statystyczną (CAS).

Sam projekt „Emp@tia” rozpoczął się jeszcze w 2008 r., natomiast dopiero w 2014 r. udostępniono pierwsze zmodyfikowane funkcje systemu. Projekt kosztował budżet państwa 6,8 mln zł, lecz pozostała część kosztów została pokryta ze środków europejskich w wysokości 38,2 mln zł.

W daleko idącym uproszczeniu można powiedzieć, że „Emp@tia” to informatyczny system dla służb zabezpieczenia społecznego, który umożliwia wymianę informacji pomiędzy wieloma instytucjami, np.:

- jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej,
- jednostkami organizacyjnymi publicznych służb zatrudnienia (PUP, WUP),
- jednostkami ZUS oraz urzędami skarbowymi,

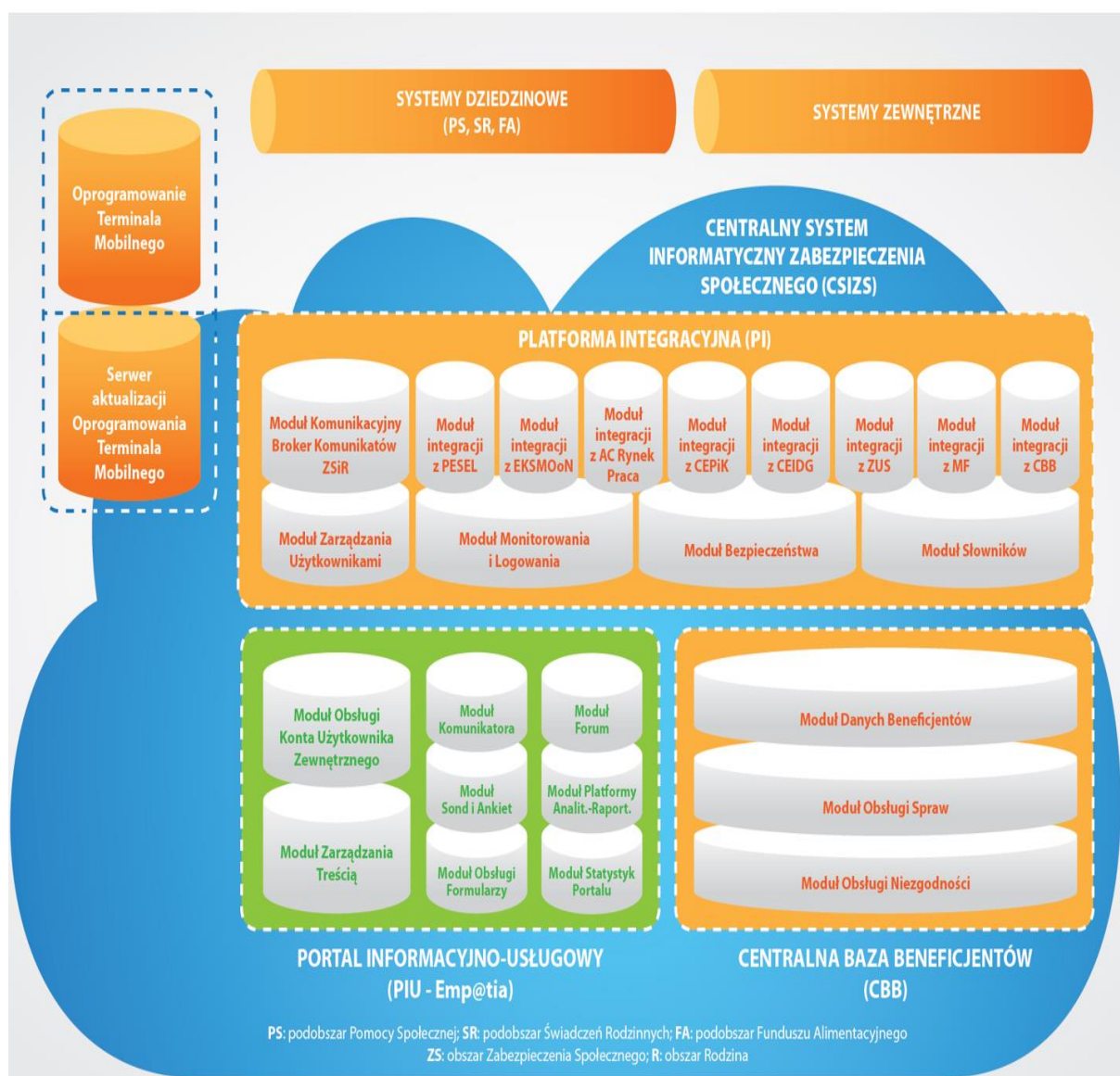
a także Krajowym Rejestrem Sądowym, Centralną Ewidencją i Informacją o Działalności Gospodarczej, Centralną Ewidencją Pojazdów, Elektronicznym Krajowym Systemem Monitoringu Orzekania o Niepełnosprawności oraz Głównym Urzędem Geodezji i Kartografii.

System „Emp@tia” ma na celu ograniczenie do minimum obieg papierowych dokumentów, co pozwoli osobom i rodzinom ubiegającym się o świadczenia pomocy społecznej lub świadczenia rodzinne ograniczyć się jedynie do złożenia wniosku. Wszystkie niezbędne zaświadczenia, które dotychczas musiał wnioskodawca zdobywać podczas samodzielnych wizyt w urzędach będą wymieniane przez instytucje bez potrzeby angażowania obywateli.

**CO
TAKIEGO
EMP@TIA ?**

Rys. 6 Schemat ogólny systemu CSIZS

Centralny System Informatyczny Zabezpieczenia Społecznego (CSIZS)

Źródło: na podstawie materiałów Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dotyczących projektu Emp@tia.

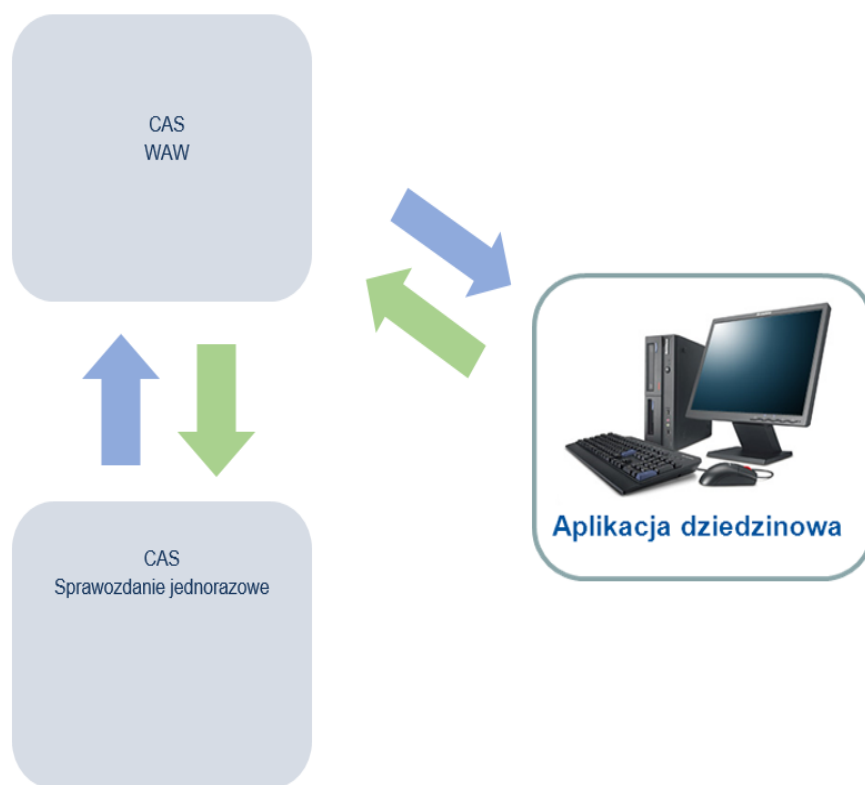
To jedna zaleta nowych rozwiązań. Druga, to oczywiście wyeliminowanie przypadków nadużyć lub podawania nieprawdziwych informacji a w konsekwencji przekazywania właściwych i poprawnych danych. Innymi słowy, system „Emp@tia” umożliwi obecnie składanie wniosków przez Internet, np. wniosków o przyznanie pomocy społecznej, wydanie zaświadczeń o przyznanej pomocy, wniosków o umorzenie/rozłożenie na raty należności, ewentualnie zgłoszenie/wykreślenie do/z rejestru żłobków.

Modernizacja systemu CAS – mechanizm WAW

Dokonana przy okazji realizacji projektu „Emp@tia” modernizacja CAS umożliwiła dodanie nowych mechanizmów ułatwiających proces zbierania sprawozdań, np. mechanizmu Wartości Automatycznie Wyliczanych (tzw. WAW).

WAW – jest to nowatorskie rozwiązanie umożliwiające zdefiniowanie w CAS wyliczenia, które następnie jest przekazywane do aplikacji dziedzinowej w jednostce organizacyjnej pomocy społecznej (JOPS). Kolejnym etapem jest wykonanie obliczenia a na koniec zasilenie komórki sprawozdania jednorazowego wyliczoną wartością.

Rys. 7 Uproszczony schemat mechanizmu WAW

Źródło: opracowanie własne Z. Mrozik

Dzięki zastosowaniu mechanizmu WAW, można zasilać sprawozdania w CAS, danymi z aplikacji dziedzinowych, takimi, których nie ma w zbiorze centralnym lub w sprawozdaniach resortowych.

Modernizacja systemu CAS – szyna danych rynku pracy

Kolejnym elementem modernizacyjnym systemu CAS jest tzw. *szyna danych z obszaru rynku pracy*. To narzędzie umożliwiło połączenie CAS, będącego częścią składową Centralnego Systemu Informatycznego Zabezpieczenia Społecznego (CSIZS) z źródłami danych dotyczących zagadnień bezrobocia.

Dzięki temu rozwiązaniu przy korzystaniu z formularza OZPS użytkownik (gmina, powiat) będzie automatycznie korzystał z zasilenia komórek tabelarycznych w dane o osobach bezrobotnych.

Połączone źródła pozyskiwania danych dla OZPS – połączenie systemów informatycznych

Do sporządzenia pełnej oceny zasobów pomocy społecznej, niezależnie od poziomu na jakim jest ona przeprowadzana, niezbędne jest zestawienie ze sobą danych pochodzących z kilku obszarów funkcjonowania zarówno jednostek administracyjnych jak i instytucji pozarządowych.

Przeprowadzając corocznie analizę przygotowywanych formularzy OZPS wyróżniono kilka instytucji, które w ramach swojej działalności gromadzą dane tożsame z tymi, jakie wymagane są do sporządzenia oceny zasobów pomocy społecznej (OZPS). Do gromadzenia i analizy wspomnianych danych są wykorzystywane systemy informatyczne kilku instytucji.

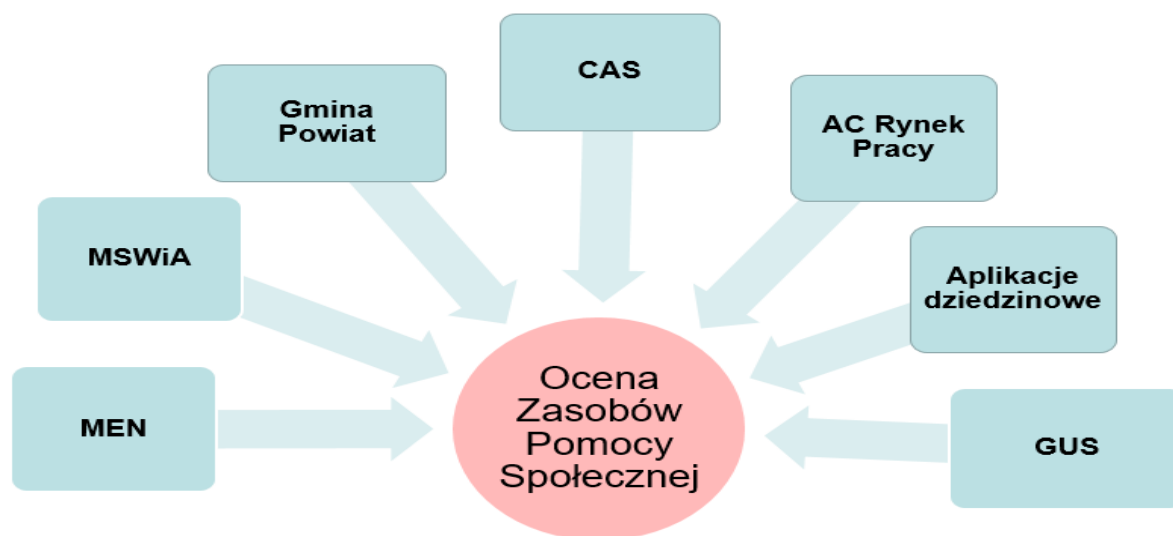
Najcenniejszym źródłem jest oczywiście informacja zgromadzona w systemach informatycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, a więc przy pomocy systemu CAS. W tym systemie gromadzone są dane sprawozdawcze z każdego poziomu organizacyjnego działu zabezpieczenie społeczne (np. pomoc społeczna, świadczenia rodzinne).

Kolejnym cennym źródłem danych dla OZPS są informacje o sytuacji demograficznej, które pozyskuje się z zasobów Głównego Urzędu Statystycznego, w tym z rejestrów banku danych lokalnych.

Także nie bez znaczenia ma połączenie informatyczne z Aplikacją Centralną Publicznych Służb Zatrudnienia, bowiem w ocenie zasobów pomocy społecznej problematyka bezrobocia jest ujmowana jako jedna z głównych przyczyn korzystania ze świadczeń pomocy społecznej przez lokalne społeczeństwo. Pozyskiwanie danych z tej aplikacji jest łatwiejsze do osiągnięcia, bowiem ta aplikacja, podobnie jak aplikacje pomocy społecznej są nadzorowane i monitorowane przez jednego

Centralnego Administratora, tj. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (mimo pewnych kłopotów z aktualnością danych).

Rys.8 Źródła zasilania formularza OZPS w systemie CAS

Źródło: opracowanie własne

Mimo różnic między resortowymi systemami informatycznymi udało się tak je skonfigurować, że Użytkownik OZPS przed rozpoczęciem pracy z formularzem już na wstępie korzysta z zasileń komórek wielu tablic w dane z tych systemów.

Rozdział trzeci: Nasza gmina / nasz powiat na tle innych – mechanizm porównań w OZPS

Dla każdego użytkownika formularza OZPS, a także sporządzającego ocenę zasobów pomocy społecznej, ważnym jest odniesienie się do sytuacji u „sąsiada” lub porównania się na tle innego wybranego terytorium (gmina/powiat). Nie wynika to tylko ze zwykłej ciekawości, ale przede wszystkim z poszukiwania argumentów do późniejszych rekomendacji dla władz samorządowych w zakresie propozycji rozwiązywania konkretnych problemów.

Formularz OZPS jest tak skonstruowany, że jedna z jego części odnosi się do wskaźników mówiących o tendencjach w analizowanych zjawiskach (np. wzrost liczby zawieranych kontraktów socjalnych w latach analizy), przy czym dla wyciągania prawidłowych wniosków niezbędny jest tzw. punkt odniesienia, czyli możliwość, zobaczenia „siebie” na tle innych podobnych jednostek.

Dokonywanie porównań ma sens dla niektórych wartości (danych) występujących w formularzu, np. wartości nakładów na infrastrukturę, liczba domów pomocy społecznej, liczba ośrodków wsparcia, liczba centrów i klubów integracji społecznej, itp. Liczba i zakres tematyczny tych porównań może być różny, bowiem jest zależny od potrzeb użytkownika oraz potrzeb zbierania argumentacji do późniejszych rekomendacji. Przykładowo:

- porównanie danych z innymi gminami w tym samym powiecie,
- porównanie średnich wyników dla gmin między powiatami,
- porównanie danych z innymi gminami, o tej samej lub zbliżonej liczbie mieszkańców, infrastrukturze, oraz charakterze gospodarki.

Porównania mogą być prowadzone w relacji „gmina – gmina” lub „powiat – powiat” z poziomu porównywania gmin w powiecie lub powiatów w województwie oraz poziomu międzyregionalnego.

Prowadzenie analityki porównawczej w OZPS jest możliwe poprzez zastosowanie specjalnego mechanizmu informatycznego, pozwalającego „wyfiltrować” maksymalnie 20 jednostek (łącznie z jednostką bazową – tj. tą, do której będą odnoszone dane innych) i odnosić ich wyniki do wybranego kryterium porównawczego.

Rys.9 Prezentacja mechanizmu porównań w systemie CAS – OZPS

Konfiguracja prezentowanego wykresu

	☒ 2011	☒ 2012	☒ 2013	☒ 2014	☒ 2015	☐ 2016 potrzeby	☐ 2017 potrzeby
OPSGmina: Lubartów	34	33	31	28	26		
OPSGmina: Abramów	34	33	31	28	26		
OPSGmina: Firlej	34	33	31	28	26		
OPSGmina: Jeziorzany	34	33	31	28	26		
OPSGmina: Kamionka	34	33	31	28	26		
OPSGmina: Kock	34	33	31	28	26		
OPSGmina: Kock - miasto	34	33	31	28	26		
OPSGmina: Kock - obszar wiejski	34	33	31	28	26		
OPSGmina: Lubartów	34	33	31	28	26		
OPSGmina: Michów	34	33	31	28	26		
OPSGmina: Niedźwiada	34	33	31	28	26		

Zastosuj

Typy jednostek: Województwa (1 z 16) Powiaty (1 z 24) Gminy (11 z 261) Jednostki

Poziom sprawozdawczy: 3

Województwa (1 z 16): dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, lubelskie, lubuskie, łódzkie, małopolskie

Powiaty (1 z 24): tomaszowski, zamojski, m. Chełm, m. Zamość, lubartowski, lubelski, kaniowski

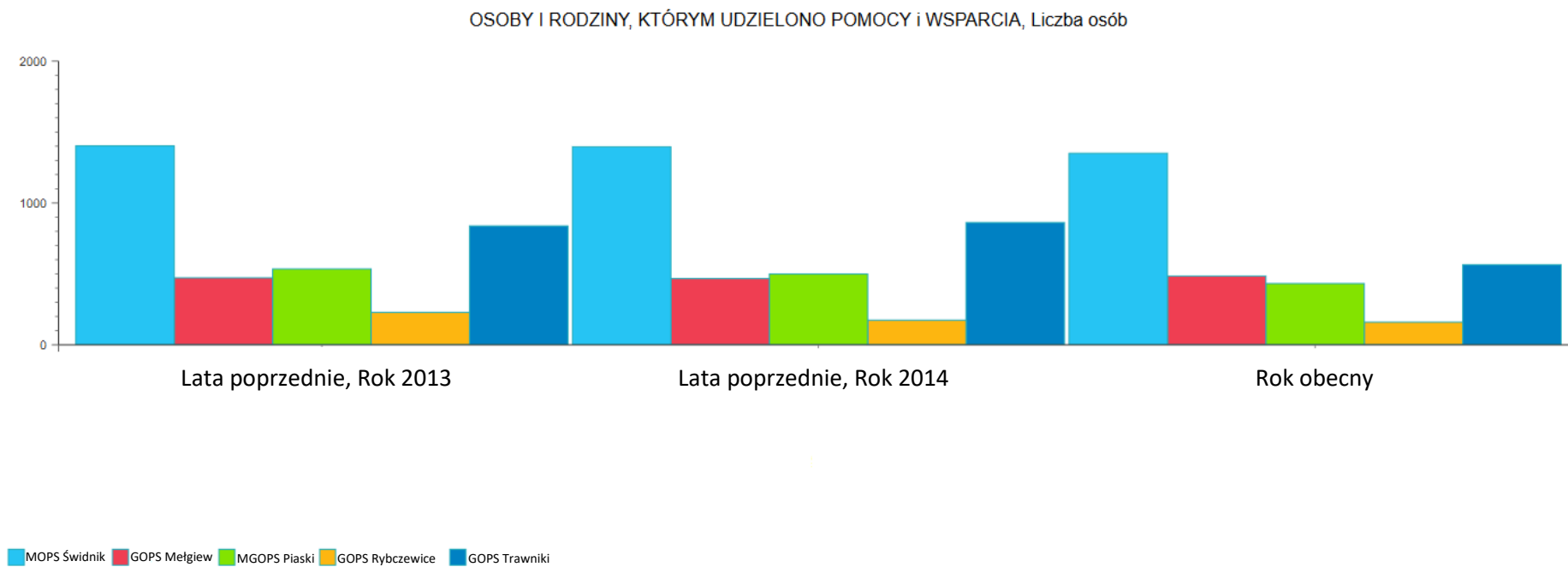
Gminy (11 z 261): Michów, Niedźwiada, Ostrow Lubelski, Ostrow Lubelski - miasto, Ostrow Lubelski - obszar wiejski, Ostrowek, Serniki

Jednostki: MOPS Lubartów, GOPS Michów, MGOPS Kock, GOPS Abramów, GOPS Niedźwiada, GOPS Kamionka, GOPS Firlej

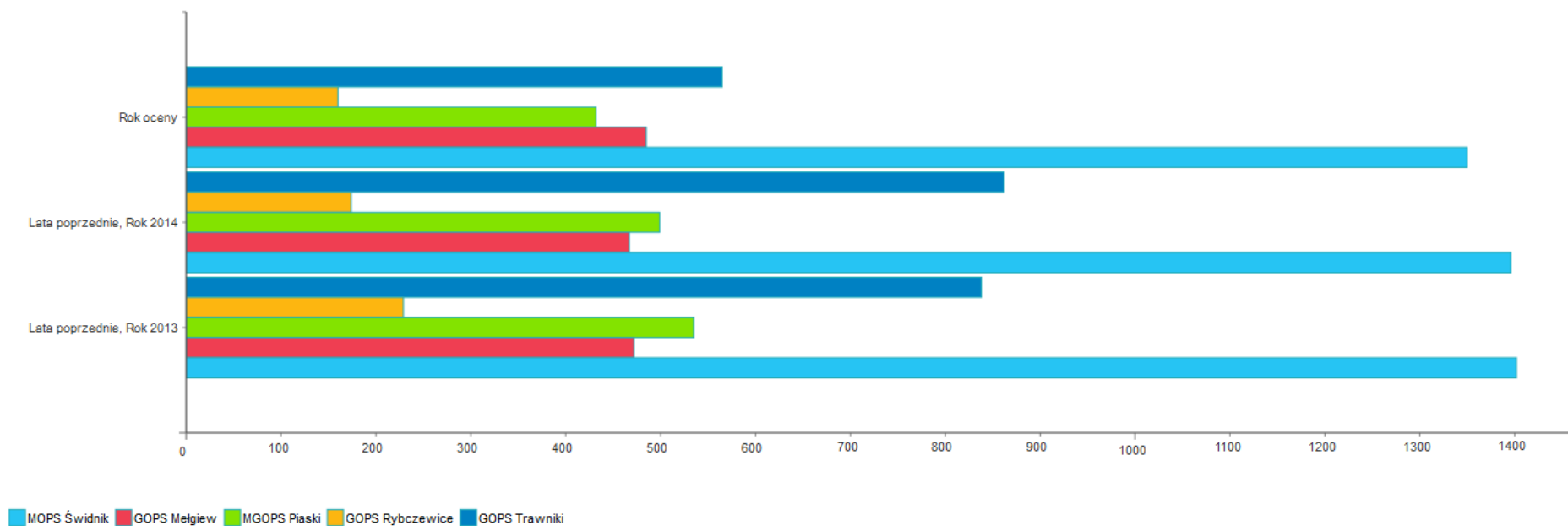
Źródło: opracowanie własne Z. Mroziak na podstawie formularza OZPS umieszczonego w systemie CAS

Mechanizm porównań to niezwykle potrzebna wewnętrzna konstrukcja formularza OZPS z punktu widzenia nie tylko analiz, ale przede wszystkim z tytułu poszukiwania argumentacji dla formułowania rekomendacji dla rad gmin lub rad powiatów, a także sejmików województw.

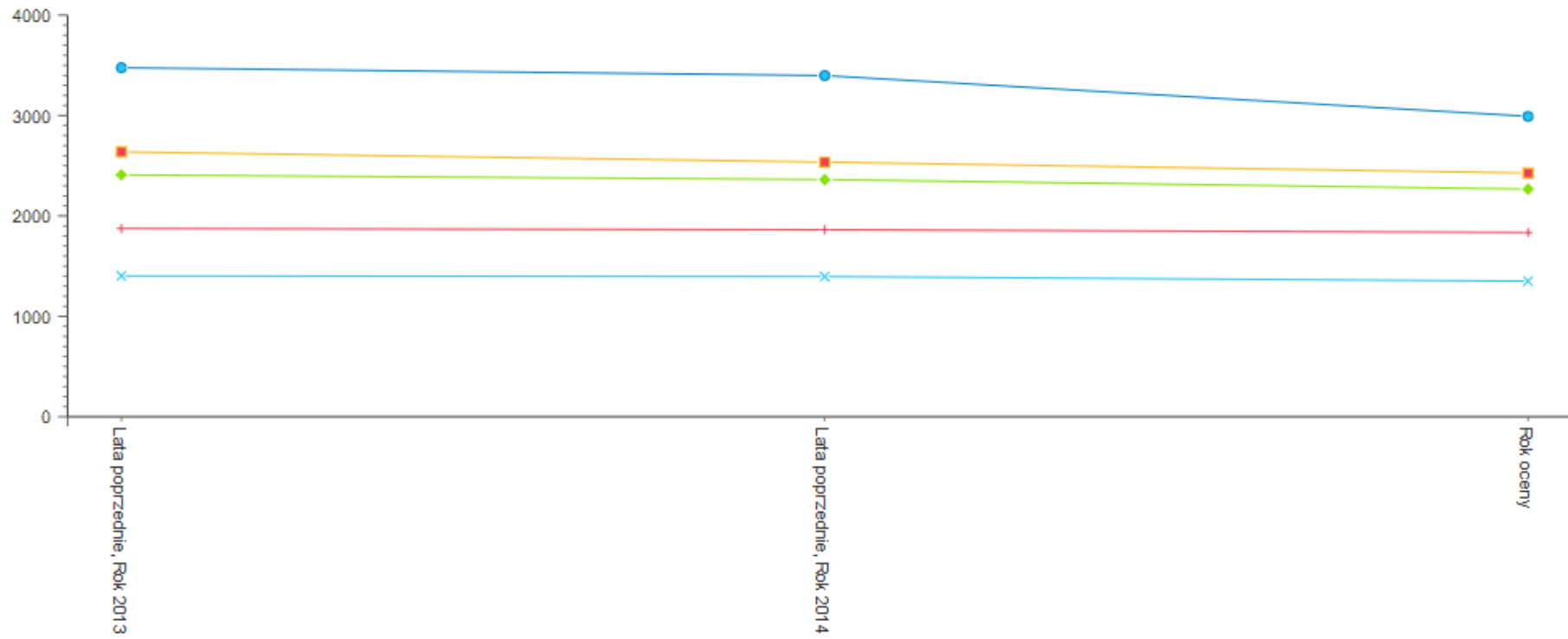
Rys.10.Opracowanie własne. Graficzne przedstawienie porównań w formularzu OZPS w systemie CAS

OSOBY I RODZINY, KTÓRYM UDZIELONO POMOCY I WSPARCIA, Liczba osób

OSOBY I RODZINY, KTÓRYM UDZIELONO POMOCY i WSPARCIA, Liczba osób

—x— MOPS Świdnik —+— GOPS Melgiew —◆— MGOPS Piaski —■— GOPS Rybczewice —●— GOPS Trawniki

Przykłady prezentują różne formy graficznego porównania 5 gmin z powiatu świdnickiego, w okresie trzyletnim. Dodatkowym atutem tego rozwiązania jest możliwość pobrania prezentowanych danych w formie tabelarycznej i na ich podstawie opracowanie swojej prezentacji graficznej w innym narzędziu, np. w Excelu.

	☒ Lata poprzednie, Rok 2013	☒ Lata poprzednie, Rok 2014	☒ Rok oceny
 MOPS Świdnik	1402	1396	1350
 GOPS Metgiew	472	467	485
 MGOPS Piaski	535	499	432
 GOPS Rybczewice	229	174	160
 GOPS Trawniki	838	862	565

3. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia

Dane o korzystających z pomocy i wsparcia.
Analiza nadesłanych danych, dotyczących osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej, umożliwia przedstawienie rozkładu przestrzennego, w podziale na powiaty, a także opracowanie prognozy w tym zakresie na rok następny, dla całego województwa zachodniopomorskiego.
Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w roku oceny (2016) wynosiła 139 818. Kategoria pomoc i wsparcie została stworzona przede wszystkim dla powiatowych centrów pomocy rodzinie (PCPR), aby mogły wykazać swoją pracę w zakresie pomocy.
W roku oceny, liczba osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej wynosiło 80 124 osób, w tym 45 374 długotrwale korzystających (57% ogółu osób korzystających). Liczba rodzin, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej wynosiła 56 463, co przekłada się na 132 265 osób w tych rodzinach.
Porównując dane z rokiem poprzednim, można zaobserwować spadek liczby beneficjentów, który na poziomie całego województwa wyniósł około 8%.

Wykres nr 1. Liczba beneficjentów pomocy społecznej w podziale na wiek [1] na terenie województwa

Wiek	2015	2016	2017-prognoza
Wiek 0-17	25	22	22
Wiek produkcyjny	48	45	44
Wiek emerytalny	10	11	11

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OZPS

Wykres nr 2. Liczba beneficjentów pomocy społecznej w podziale na płeć, na terenie województwa

Wiek	Kobiety	Mężczyźni
Wiek 60 lat i więcej	7	4
Wiek 18-59	25	21
Wiek 0-17	11	11

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OZPS

Źródło: opracowanie własne.: fragment wypełnionego pola opisowego formularza OZPS za 2015 rok z wstawionymi diagramami.

Wynik porównań może być prezentowany w formularzu OZPS w formie graficznej (różnego rodzaju wykresy), które z reguły szybciej ilustrują oceniane zjawisko społeczne, lepiej są dostrzegalne przez Odbiorcę (np. przez osobę radnego).

Graficzny obraz porównań może być wykorzystywany przy formułowaniu opisów w tzw. sekcjach opisowych, które znajdują się nad tablicami w formularzu OZPS.

Jak korzystać z instrumentu porównań?

Narzędzie do prezentowania porównania jest dostępne dla Użytkownika formularza na poziomie gminy/powiatu w formie funkcji wywoływanej ze wskazanego pola z danymi. Prezentacja graficzna jest wykorzystywana szczególnie w opisanych porównaniach danej jednostki (gmina / powiat) z innymi. Takie porównanie jest łatwiejsze w odbiorze, kiedy jest prezentowane na wykresie lub stosownym diagramie.

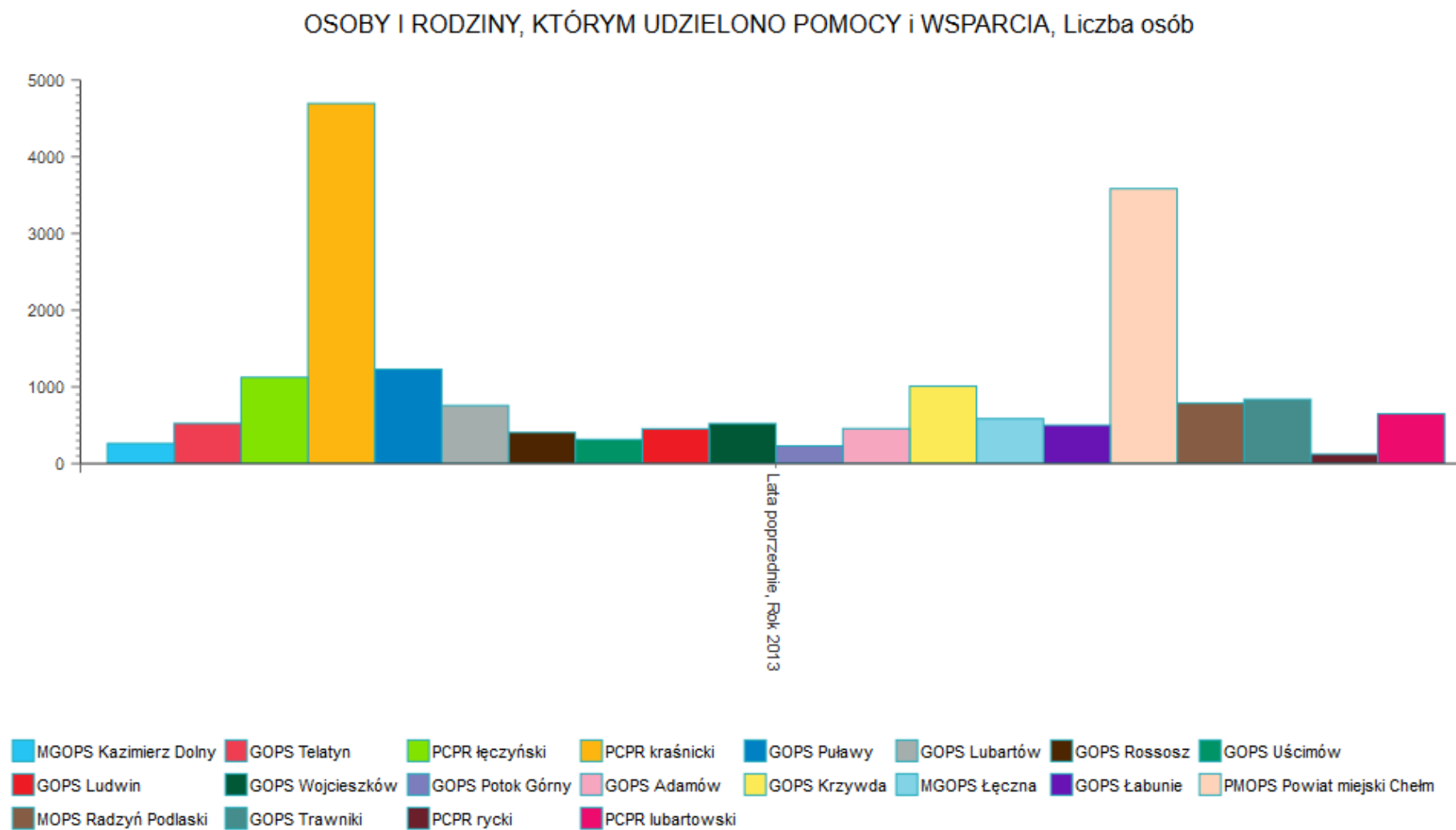
Możliwe jest przedstawienie porównań danych liczbowych z różnych jednostek lub w różnych okresach czasu w formie zwizualizowanej przy użyciu wykresu na poziomie województwa. Poniżej przykład porównania w formie wykresu.

Rys. 11 Graficzne przedstawienie porównań w formularzu OZPS w systemie CAS w formie wykresów

DANE O KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY I WSPARCIA (w całym okresie sprawozdawczym)					
WYSZCZEGÓLNIENIE	Lata poprzednie		Rok oceny	Prognoza rok po ocenie	
	Rok 2013	Rok 2014			
OSOBY I RODZINY, KTÓRYM UDZIELONO POMOCY I WSPARCIA					
Liczba osób 	1	168 258	180 350	184 203	177 430
OSOBY I RODZINY, KTÓRYM PRYZNANO ŚWIADCZENIE					
Liczba osób 	2	123 581	117 588	116 184	115 985
W tym: osoby długotrwale korzystające 	3	69 722	67 122	66 207	65 849
Wiek 0-17 	4	36 581	39 304	48 147	48 048
Wiek produkcyjny * 	5	49 552	50 512	54 224	53 872

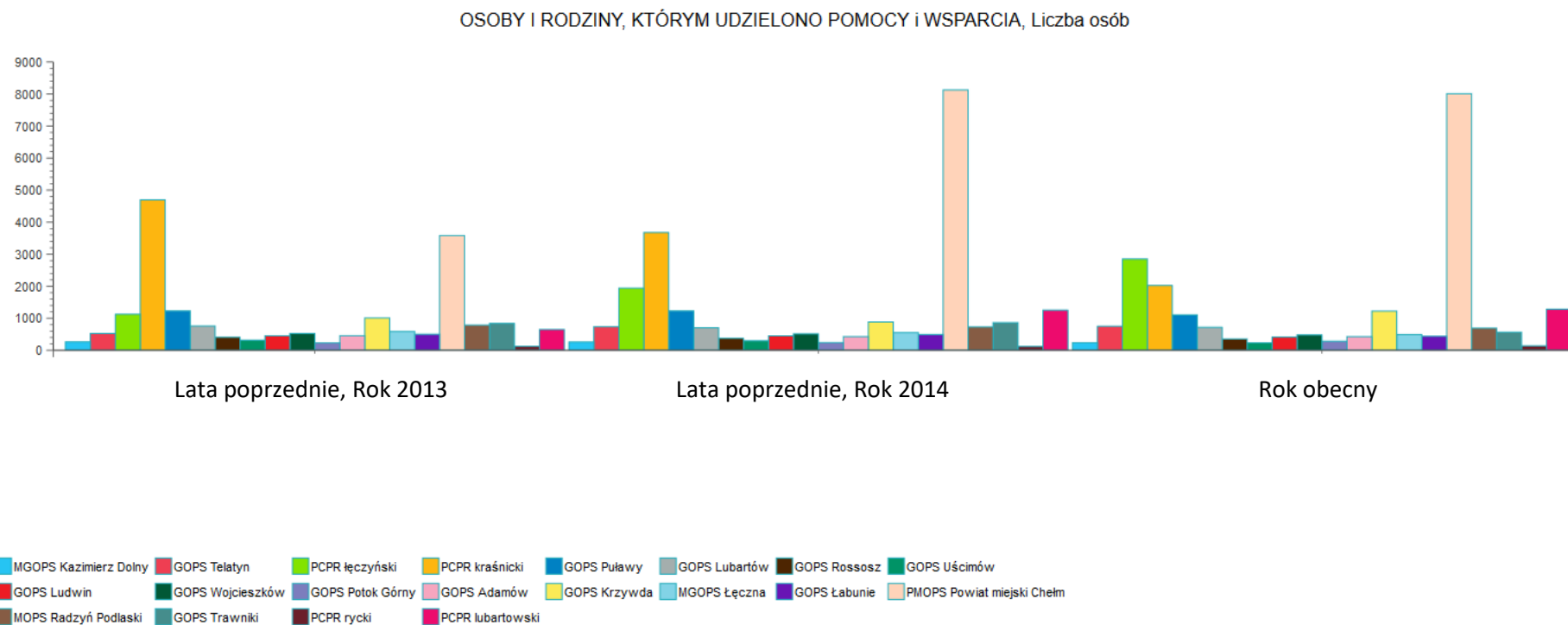
Źródło: opracowanie własne.: fragment formularza OZPS za 2015 rok, umożliwiający wykonanie wykresu, mapy.

Rys. 12 Graficzne przedstawienie porównań w formularzu OZPS w systemie CAS w formie wykresów

Źródło: opracowanie własne.: przykładowy jeden z kilku formularzy OZPS za 2015 rok, umożliwiający wykonanie wykresu, mapy.

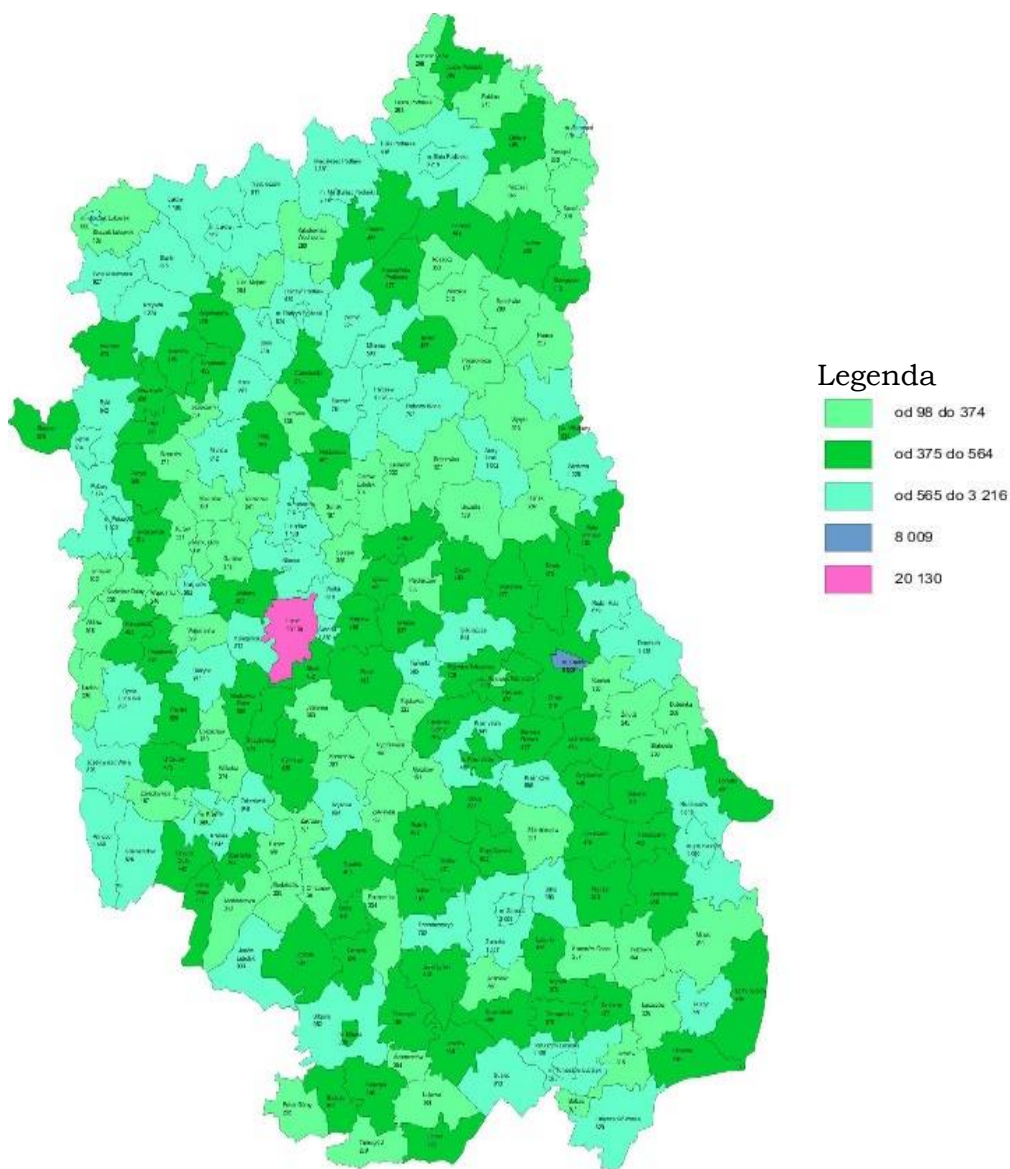
Rys.13 Graficzne przedstawienie porównań w formularzu OZPS w systemie CAS w formie wykresów

Źródło: opracowanie własne.: przykładowy jeden z kilku formularza OZPS za 2015 rok, umożliwiający wykonanie wykresu, mapy.

Użytkownicy formularza OZPS na poziomie województwa (ROPS) mają możliwość prezentowania porównań wykorzystując instrumenty graficzne w formie map analitycznych, przy czym mogą stosować układ powiatowy lub gminny.

Rys. 11. Graficzne przedstawienie porównań w formularzu OZPS w systemie CAS w formie map

Źródło: opracowanie własne.: przykładowa mapa województwa lubelskiego, prezentująca liczbę osób którym udzielono wsparcia w 2015 roku.

To cenne rozwiązanie analityczne jest często niedoceniane przez Użytkowników formularza OZPS a należy podkreślić, że dla wielu odbiorców (np. radnych) narzędzie porównawcze w postaci map jest najbardziej czytelnym i „szybko” przyswajalnym.

Rozdział czwarty: Obszary tematyczne OZPS – ważne dla organizacji pozarządowych

Formularz OZPS jak wcześniej wspomniano składa się z rozdziałów, a każdy z nich podzielony jest na odpowiednie tablice z sekcjami opisowymi (patrz Rys.2). Znajomość ogólna rozdziałów tematycznych pozwoli w trakcie podjęcia współpracy przez organizację pozarządową z miejscową jednostką organizacyjną pomocy społecznej (OPS lub PCPR) zaproponować:

- 1) z jednej strony zakres partycypacji organizacji pozarządowej w procesie wnoszenia danych do formularza, zwłaszcza danych pochodzących z tzw. własnych źródeł sporządzającego ocenę (np. uzupełniania tabel o dane, które nie są zasilane z systemu lub korygowania danych, w które zasilony jest formularz itp.),
- 2) a z drugiej strony ewentualność korzystania przez organizację z danych OZPS, które często są potrzebne w procesie projektowania inicjatyw obywatelskich, zgłaszanych do różnego rodzaju programów lub funduszu wpierających (np. przy opracowywaniu uzasadnień do wniosków projektowych w ramach FIO, EFS i programów resortowych).

Stąd też, warto zapoznać się nieco z istotą tematyki poszczególnych rozdziałów formularza OZPS:

Rodział OZPS: Wprowadzenie (Sekcja Opisowa)

Ta część formularza OZPS pozwala użytkownikowi na sformułowanie treści opisowych o **charakterze ogólnym**, które wprowadzają do pozostałych rozdziałów. Najczęściej opis dotyczy charakterystyki terytorium, np. gminy lub powiatu, ewentualnie regionu. Użytkownikowi pozostawiono dowolność w formułowaniu tez a także w prezentowaniu opisów za pomocą grafik.

Rodział OZPS: Dane o sytuacji demograficznej i społecznej (Tablica Nr 1 + Sekcja Opisowa)

Informacje zawarte w pierwszej tabeli formularza OZPS pozwalają poznać przede wszystkim dane o **zasobie ludności** na danym terenie oraz najistotniejsze zmiany w nim zachodzące. W tablicy znajdują się dane liczbowe ilustrujące strukturę ludności wg kryterium wieku, płci oraz sytuację na rynku pracy w kontekście wielkości bezrobocia.

Na tle ogólnych danych demograficznych pojawia się informacje o **infrastrukturze społecznej** na danym terytorium, służącej wsparciu rodziny w wypełnianiu funkcji opiekuńczo - wychowawczych i zaspokojeniu podstawowych jej potrzeb: (a) mieszkaniowych i deficytów w tym zakresie, (b) opiekuńczych – w formie miejsca w żłobku i przedszkolu oraz deficytów w tym zakresie, w formie hospicjów i klubów seniora, (c) edukacyjnych – dostęp do placówek oświatowych, bibliotek świetlic i klubów.

Dane w Tabelicy Nr 1 dla organizacji pozarządowych są ważne przede wszystkim z trzech powodów:

- 1) formułowania tez odnośnie zapotrzebowania na niektóre usługi społeczne (edukacja, ochrona zdrowia, usługi opiekuńcze, rekreacja), a to przecież jest obszar zainteresowań wielu organizacji pozarządowych,
- 2) analizowania tzw. piramidy wieku, która uświadamia jak w przyszłości zmieniać się będzie struktura ludności, oraz rozważania jakie będą potrzeby na określony rodzaj usług społecznych,
- 3) planowania działania w zakresie pracy socjalnej w lokalnym środowisku na rzecz niektórych grup osób, np.: osób starszych, dzieci.

Rodział OZPS: Dane o korzystających z pomocy i wsparcia (Tabela Nr 2 + Sekcja Opisowa)

W tej tabeli znajdziemy informacje o klientach instytucji pomocowych, uwzględniając zarówno kategorie beneficjentów, liczbę osób i rodzin korzystających z pomocy, a także podstawowe powody ubiegania się o świadczenia z pomocy społecznej.

Dla organizacji pozarządowych zasób informacji w Tabeli Nr 2 ma ogromne znaczenie ponieważ analiza danych pozwala przede wszystkim na:

- 1) nakreślenie profilu typowego klienta, osoby lub rodziny, w naszej gminie/ lub powiecie,
- 2) analizę świadczeń pieniężnych odnośnie określenia kondycji finansowej gospodarstw domowych – duża liczba zasiłków stałych i okresowych w porównaniu ze świadczeniami celowymi, doraźnymi świadczyć może o poważnych problemach finansowych beneficjentów,

- 3) analizę skali i natężenia poszczególnych problemów, np. ubóstwa, przemocy w rodzinie, stopnia samodzielności życiowej i zdolności do samoobsługi, jak również możliwości ich rozwiązywania,
- 4) zobrazowanie liczby rodzin, wobec których prowadzona jest praca socjalna pozwalająca rozpoznać trudną sytuację, ukierunkować proces wsparcia poprzez zawarcie kontraktów socjalnych, przyznanie specjalistycznej, fachowej pomocy czy poradnictwa, pomocy materialnej w formie zasiłków lub pomocy rzeczowej.

Takie informacje w przypadku organizacji pozarządowych zmierzają do konstruowania lokalnych programów, poszukiwania źródeł wsparcia dla lokalnych inicjatyw ukierunkowanych i zgłaszania ich m.in. do władz samorządowych lub właściwych departamentów Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej (programy resortowe).

**Rodział OZPS: Zadania OPS / MOPS / MOPR
(Tablica Nr 3 + Sekcja Opisowa)**

Dane jakie są podawane w tej części formularza OZPS dotyczą:

- liczby osób korzystających ze świadczeń pieniężnych oraz różnych podstawowych świadczeń niepieniężnych (np. posiłku, schronienia, ubrania, sprawienia pogrzebu itd.),
- liczby udzielonych świadczeń przez daną jednostkę organizacyjną pomocy społecznej,
- kwot świadczeń z pomocy społecznej wyrażonych z złotych.

W tym rozdziale ujmowane są także informacje, które są w dyspozycji organizacji pozarządowych, realizujących indywidualne programy pomocy i wsparcia, np.: wychodzenia z bezdomności lub zatrudnienia socjalnego. W wielu przypadkach w formularzach OZPS brak jest prezentacji takich danych bowiem Użytkownik sięga tylko do swojej wiedzy, nie prezentując informacji z danego terytorium jakimi z kolei mogłyby podzielić się organizacje pozarządowe.

Ta część formularza OZPS mogłaby zawierać szereg danych o osobach potrzebujących pomocy pod warunkiem jednak współpracy NGO – użytkownik.

Rodział OZPS: Inne rodzaje pomocy i świadczeń (Tablica Nr 4 + Sekcja Opisowa)

Szereg informacji jakie są prezentowane w tej części formularza OZPS dotyczą wsparcia przede wszystkim dla rodzin – wypłacanych różnorodnych świadczeń, np.: jednorazowego dodatku z tytułu urodzenia dziecka, lub jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka, świadczeń i zasiłków pielęgnacyjnych, dodatków mieszkaniowych, energetycznych oraz opłacania składki ubezpieczenia społecznego.

Zasób informacji pozwala skoncentrować uwagę na rodzaju niezaspokojonych potrzeb, dzięki czemu możemy analizować warunki życia rodzin pozostających w kręgu zainteresowania instytucji pomocowych.

Wysokość i rodzaj udzielonego wsparcia materialnego rodzinom jest informacją, obrazującą nakłady finansowe ze strony samorządu i rządu na rzecz pokrycia kosztów niezbędnych wydatków rodziny takich, jak mieszkanie, opieka i pielęgnacja, ubezpieczenie zdrowotne i społeczne, nauka w szkole.

Rodział OZPS: Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia (Tablica Nr 5 + Sekcja Opisowa)

To niezwykle istotna część formularza OZPS, która jest idealnym obszarem do rozwinięcia współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi a jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej. Skuteczność działań pomocowych w znacznej mierze jest wymaga bardzo często zaangażowania instrumentów (w tym zasobów instytucjonalnych, zasobów technicznych oraz organizacyjnych) usytuowanych poza zasięgiem ośrodków pomocy społecznej.

Rolą pracowników socjalnych, zarówno zaangażowanych w instytucjach publicznych jak i sektorze obywatelskim jest umiejętne rozpoznanie lokalnych zasobów – infrastruktury instytucjonalnej, co sprawi że oferta usług będzie bardziej rozbudowana, a więc będzie sprzyjać rozwiązywaniu lokalnych problemów.

Dane tabeli to nie tylko aktualne zasoby instytucjonalne, które można wykorzystać w różnych obszarach problemowych, ale możliwość wskazania na potrzebę ich rozwoju. Informacje z Tabeli nr 5 służą także dla ilustrowania dostępności oferty pomocowej w postaci usług świadczonych w wykazanych

instytucjach. Gdy uwzględni się fakt rejestrowania w formularzu OZPS w tej części takich informacji jak:

- liczba placówek z liczbą miejsc,
- liczba korzystających lub liczba oczekujących na miejsce w danej placówce,
- kadra placówek – liczbę osób zatrudnionych w tych placówkach,
- roczny koszt prowadzenia danej placówki

wówczas argument za współpracą NGO i jednostki organizacyjnej pomocy społecznej (np.: NGO-OPS), sporządzającej ocenę jest jasny.

Tabl. 1 Rodzaj podstawowych placówek wymienionych w Tabeli nr 5 formularza OZPS

Lp.	Nazwa rodzaju placówki
1.	Ośrodki wsparcia – ogółem, z tego wg organu prowadzącego
2.	Środowiskowe Domy Samopomocy – ogółem, z tego wg organu prowadzącego
3.	Dzienne Domy Pomocy – ogółem, z tego wg organu prowadzącego
4.	Noclegownie, Schroniska i Domy dla Osób Bezdomnych – ogółem, z tego wg organu prowadzącego
5.	Kluby Samopomocy - ogółem, z tego wg organu prowadzącego
6.	Domy Pomocy Społecznej - ogółem, z tego wg organu prowadzącego
7.	Mieszkania Chronione - ogółem, z tego wg organu prowadzącego
8.	Ośrodki Interwencji Kryzysowej - ogółem, z tego wg organu prowadzącego
9.	Jednostki specjalistycznego poradnictwa - ogółem, z tego wg organu prowadzącego
10.	Placówki dziennego wsparcia - ogółem, z tego wg organu prowadzącego
11.	Placówki opiekuńczo-wychowawcze - ogółem, z tego wg organu prowadzącego
12.	Centrum Integracji Społecznej - ogółem, z tego wg organu prowadzącego
13.	Klub Integracji Społecznej - ogółem, z tego wg organu prowadzącego
14.	Warsztat Terapii Zajęciowej - ogółem, z tego wg organu prowadzącego
15.	Zakład Aktywności Zawodowej - ogółem, z tego wg organu prowadzącego

Źródło: opracowanie własne na podstawie formularza OZPS

Formularz OZPS został w tym rozdziale tak skonstruowany, że pozwala na dopisanie innych instytucji pomocy i wsparcia, które Użytkownik uzna za istotne, z punktu widzenia prowadzenia lokalnych analiz społecznych.

**Rodział OZPS: Kadra jednostki organizacyjnej pomocy społecznej
(Tablica Nr 6 + Sekcja Opisowa)**

To część tabelaryczna służąca rejestracji informacji o stanie kadrowym podstawowej jednostki organizacyjnej pomocy społecznej na danym terytorium. Główna Tablica jest uzupełniona dwoma dodatkowymi częściami pod nazwami:

- zatrudnienie pomocnicze w jednostce organizacyjnej pomocy społecznej – wolontariusze oraz zatrudnienie subsydiowane (staże, roboty publiczne itp.)
- zespoły pracy socjalnej i integracji społecznej w jednostce pomocy społecznej (specjaliści z art.110 ust.3 ustawy o pomocy społecznej).

Ostatnia informacja wydaje się być cenną dla rozwoju ewentualnej współpracy pomiędzy NGO a OPS (lub inną jednostką organizacyjną pomocy społecznej). Szczególnie odnosi się to udziału przedstawicieli sektora obywatelskiego w pracach interdyscyplinarnych zespołów, zajmujących się rozwiązywaniem najpilniejszych lokalnych problemów, środowiskową pracą socjalną oraz inicjowaniem aktywności społecznej na danym terytorium.

**Rodział OZPS: Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej w budżecie jednostki samorządu terytorialnego
(Tablica Nr 7 + Sekcja Opisowa)**

Tabela ilustruje zasoby i wydatki jednostek samorządu terytorialnego z uwzględnieniem kwot przypadających wg klasyfikacji budżetowej dla danej jednostki organizacyjnej pomocy społecznej. Dane prezentowane są w przekrojach czasowych tak, że rok oceny jest odnoszony do okresów przeszłych jak i do planowanego nowego roku.

Dane te mają charakter typowo finansowo – budżetowy ukazując nakłady ponoszone oraz planowane na pomoc społeczną (klasyfikacja budżetowa – 852) oraz na pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (klasyfikacja budżetowa – 853). To specjalistyczna wiedza, ale mogąca przydać się przy motywowaniu różnych instytucji do aktywności na rzecz osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej oraz dążeniu do zmniejszania obciążeń budżetów samorządów wydatkami socjalnymi.

Rodział OZPS: Aktywność projektowo-konkursowa jednostki organizacyjnej pomocy społecznej
(Tablica Nr 8 + Sekcja Opisowa)

Dane z tabeli pozwalają zorientować się nie tylko ile osób skorzystało z dodatkowych form pomocy inicjowanych w formie projektów przez ośrodki pomocy społecznej (udział w konkursach projektowych), ale też jakie problemy udało się zidentyfikować i zacząć rozwiązywać. To informacja w charakterystyce „nie ma problemu – nie ma projektu”. Możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych na realizację projektów lub programów, jest ogromną szansą na wdrożenie nowych, często innowacyjnych rozwiązań dla pomocy społecznej. Co więcej działania naprawcze, bądź rozwojowe podejmowane w ramach projektów, mogą wyraźnie wpływać na kształtowanie warunków życia mieszkańców a tym samym sprzyjać osiągnięciu celów pomocy społecznej.

Dla organizacji pozarządowych możliwość wglądu do formularza OZPS jest szansą na poszukiwanie pomysłów, które są zbieżne tematycznie, lecz mogą nie powielać instrumentów stosowanych przez ośrodki pomocy społecznej. Innymi słowy szansa na współpracę w ramach OZPS otwiera drogę przede wszystkim do wspólnego opracowywania lokalnej diagnozy a następnie uzupełniającego się działania na rzecz mieszkańców. Dysponowanie wiedzą z Tabeli Nr 8 jest odpowiedzią na proces planowania projektów społecznych, w których realizację powinny być zaangażowane zainteresowane strony.

Rodział OZPS: Współpraca z organizacjami pozarządowymi - zadania zlecone w obszarze pomocy i wsparcia
(Tablica Nr 9 + Sekcja Opisowa)

To część formularza OZPS, która żywo interesuje organizacje pozarządowe, bowiem jest to możliwość wykazania się nie tylko wykonanymi zadaniami jakie zostały zlecone przez administrację publiczną, ale także ubiegania się w przyszłości o takie zadania (rubryka – prognoza rok po ocenie).

Z tej części interesującą wiedzą są informacje o aktywności społeczności lokalnej i liczbie tak zwanych oddolnych inicjatyw obywatelskich. Na bazie danych Tablicy Nr 9 możemy ocenić, czy dostrzegamy jako współmieszkańcy problemy innych i jesteśmy w stanie zorganizować się w celu znalezienia

skutecznego ich rozwiązania. Ponadto, udział organizacji pozarządowych w realizacji zadań z zakresu polityki społecznej świadczy poniekąd o możliwościach w zakresie budowania oferty pomocowej przez trzeci sektor, często wyręczając w tym jednostki administracji samorządowej i rządowej. Organizacje pozarządowe mogą otrzymywać środki finansowe nie tylko z budżetów samorządu czy rządu, ale są też beneficjentem środków unijnych, które przeznaczają na cele społeczne.

Ośrodki pomocy społecznej i pozostałe jednostki organizacyjne powinny być zainteresowane rozwojem współpracy na poziomie lokalnym z organizacjami społecznymi, gdyż dzięki temu będą w stanie efektywniej wykorzystać potencjał pomocowy. Większa oferta pomocy to lepsza jakość pracy socjalnej, to partnerstwa lokalne, gdzie ma miejsce współpraca pomiędzy sektorem publicznym, społecznym i prywatnym. Należy pamiętać, że administracja publiczna nie jest już jedynym realizatorem usług i świadczeń, bowiem zgodnie z zasadą następować będzie dalsze wycofywanie się państwa i samorządów z funkcji dostawcy usług socjalnych na rzecz innych aktorów takich, jak organizacje pozarządowe, czy prywatni przedsiębiorcy.

Rozdział piąty: Wskaźniki OZPS – warto o nich pamiętać

W polityce społecznej cele programów wyznaczają kierunek działań lub konieczność dokonania zmian, a także są podstawą do stawiania prostych pytań, np. takich jak: czy wybrana została właściwa ścieżka realizacyjna, czy osiągamy oczekiwane efekty, czy też pojawiają się jakieś trudności i uboczne rezultaty?. Jednakże sformułowanie odpowiedzi na takie pytania nie jest sprawą łatwą, bowiem nie każda informacja statystyczna dostarcza wiedzy na temat konkretnego zjawiska, zachodzących w nim tendencji czy prawidłowości.

Odpowiedzi na pytania związane z kierunkiem polityki społecznej, lokalnej, regionalnej czy krajowej nie sformułujemy bez wskaźników.

Stąd też, dane liczbowe uzyskane w wyniku przygotowania formularza OZPS będą użyteczne jeśli wykorzystane zostaną do wyliczenia wskaźników.

**Użyteczność danych
formularza OZPS
weryfikowana
wskaźnikami**

W metodologii badań socjologicznych i społecznych można spotkać wiele definicji, ale dla celów OZPS najbardziej odpowiednią jest chyba taka, która mówi, że wskaźniki społeczne to: „*dane statystyczne, szeregi statystyczne i wszystkie inne formy dowodów (źródła informacji), które umożliwiają nam ocenę tego, gdzie się znajdujemy i dokąd zmierzamy, biorąc pod uwagę wyznawane przez nas wartości i nasze cele, jak również pozwalają dokonać oceny konkretnych (szczegółowych) programów oraz ustalić ich wpływ (oddziaływanie)*”⁵.

Za pomocą wskaźników możemy w sposób bardziej obiektywny dokonać oceny poziomu (natężenia) danego zjawiska, jego uciążliwości dla lokalnej społeczności lub wpływu na poprawę życia, a także, a może nawet przede wszystkim, dokonać porównań w stosunku do innych terytoriów (gmin, powiatów, czy województw).

PRZYKŁAD

Dana liczbowo wskazująca, że w jednym powiecie jest jeden dom pomocy społecznej w innym jest ich pięć, niewiele jeszcze oznacza. Natomiast odniesienie tej liczby do na przykład liczby mieszkańców uprawnionych do korzystania z usług domów pomocy społecznej lub liczby oczekujących pozwala zorientować się o zaspokajaniu potrzeb i czy taka liczba domów jest wystarczająca

Wskaźniki społeczne mogą pełnić różne funkcje w analizach społecznych oraz być kwalifikowalnymi do różnych typów.

Na przykład dla zadania ustawowego, jakim jest ocena zasobów pomocy społecznej najbardziej interesującą będzie ich funkcja diagnostyczna, ponieważ pozwala zrozumieć i wyjaśnić to co jest obserwowane na przestrzeni kilku lat.

⁵ Patrz: A. Kurowska: *Wskaźniki społeczne w polityce społecznej. Historia, teoria i zastosowanie w praktyce*. PWN Warszawa 2011, s. 81.

Z kolei, w zależności od rodzaju możemy wyróżnić następujące typy wskaźników:

- wskaźniki zasobów – dzięki nim można uzyskać wiedzę na temat środków finansowych, rzeczowych oraz zasobów ludzkich, które zostały wykorzystane w interwencji,
- wskaźniki produktów – dzięki nim uzyskamy wiedzę na temat tego co zostało zrobione lub wdrożone poprzez podjętą interwencję,
- wskaźniki rezultatów - dzięki nim możemy uzyskać wiedzę na temat efektów interwencji i czy uzyskano to co zakładano przed podjęciem określonych działań.

PRZYKŁAD – zjawisko bezrobocia

- 1) wskaźniki zasobów: wielkość nakładów finansowych poniesionych na działania z osobami bezrobotnymi (koszt zasiłków z tytułu bezrobocia, koszt form wsparcia, np. poradnictwo specjalistyczne, koszty kursów zawodowych czy edukacyjnych),
- 2) wskaźniki wyników/rezultatów: liczba osób objętych wsparciem, liczba osób, które zdobyły kwalifikacje zawodowe, liczba osób, które uzupełniły wykształcenie,
- 3) wskaźniki produktów: liczba zorganizowanych kursów zawodowych, liczba zrealizowanych kontraktów socjalnych, liczba uzyskanych certyfikatów dających uprawnienia zawodowe,

W formularzu OZPS w części dotyczącej wskaźników wykazywane są następujące:

Tabl.2 Lista wskaźników w formularzu OZPS – poziom gminy

Lp.	Obszar analizy	Nazwa wskaźnika
1.	Kadra pracowników socjalnych	1) wskaźnik wykształcenia pracowników socjalnych, 2) wskaźnik specjalizacji I stopnia pracowników socjalnych, 3) wskaźnik specjalizacji II stopnia pracowników socjalnych, 4) wskaźnik wolontariatu, 5) wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w stosunku do liczby mieszkańców/ liczby rodzin.
2.	Koszty	1) wskaźnik wydatków na utrzymanie jednostki pomocy społecznej (gmina / powiat)
3.	Osoby korzystające z pomocy i wsparcia	1) wskaźnik liczby osób w rodzinach, którym decyzją przyznano świadczenie w stosunku do liczby mieszkańców, 2) wskaźnik długotrwale korzystających ze świadczeń jako relacja liczby osób długotrwale korzystających ze świadczeń w stosunku do liczby osób, którym przyznano świadczenie.
4.	Rodzaj świadczeń	1) wskaźnik pomocy pieniężnej jako relacja liczby osób, którym przyznano świadczenie pieniężne do liczby osób, którym przyznano świadczenie ogółem, 2) wskaźnik pomocy niepieniężnej jako relacja liczby osób, którym przyznano świadczenie niepieniężne w stosunku do liczby osób, którym przyznano świadczenie ogółem.
5.	Powody przyznania pomocy	1) wskaźniki struktury rodzin, którym przyznano pomoc wg powodów przyznania pomocy (w procentach) – ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała choroba lub ciężka choroba, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizm, narkomania, potrzeba ochrony macierzyństwa.
6.	Bezdomność	1) wskaźnik liczby osób objętych indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności w relacji do liczby rodzin, którym udzielono pomocy z powodu bezdomności / oraz w relacji do liczby rodzin, którym przyznano świadczenie.
7.	Pomoc w formie świadczeń – zasiłek stały	1) wskaźnik zasiłku stałego, jako kwota średniej wysokości zasiłku stałego dla osób samotnie gospodarujących w złotych, 2) częstotliwość w miesiącach, 3) wskaźnik zasiłku stałego jako kwota średniej wysokości zasiłku stałego dla osoby w rodzinie w złotych.
8.	Pomoc w formie świadczeń – zasiłek okresowy	Podobny układ wskaźników jak w Pkt.7, przy wyznaczeniu powodu świadczenia pomocy – bezrobocie, długotrwała choroba, niepełnosprawność, a także średnia wysokość zasiłku okresowego z powodu możliwości otrzymania uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego.

9.	Pomoc w formie świadczeń – zasiłek celowy	1) wskaźnik średniej wysokości zasiłku celowego na osobę w roku w złotych.
10.	Pomoc w formie usług	1) wskaźnik korzystających z usług opiekuńczych i specjalistycznych realizowanych w ramach zadań własnych gminy, jako relacja osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych w wieku poprodukcyjnym w stosunku do liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, 2) wskaźnik kontraktu socjalnego, jako relacja liczby osób objętych kontraktem socjalnym w stosunku do liczby osób, którym przyznano świadczenie, 3) wskaźnik reintegracji społeczno-zawodowej, jako relacja liczby osób z indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego i osób z kontraktem socjalnym w KIS w stosunku do liczby osób długotrwale bezrobotnych.
11.	Pomoc instytucjonalna	1) wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w domach pomocy społecznej, jako relacja liczby osób umieszczonych w domu pomocy społecznej w stosunku do liczby oczekujących na umieszczenie w domu pomocy społecznej, 2) wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w środowiskowych domach samopomocy (odpowiednia relacja wg poprzedniej reguły) 3) wskaźnik zaspokojenia miejsc w mieszkaniach chronionych (odpowiednia relacja wg poprzedniej reguły).
12.	Odmowa pomocy i wsparcia	1) wskaźnik odmów, jako relacja liczby wydanych decyzji odmownych w stosunku do liczby decyzji przyznających zasiłek / usługę, 2) wskaźnik odmów z powodu nie spełnienia kryterium dochodowego, 3) wskaźnik odmów z powodu braku środków.

Źródło: opracowanie własne na podstawie formularza OZPS

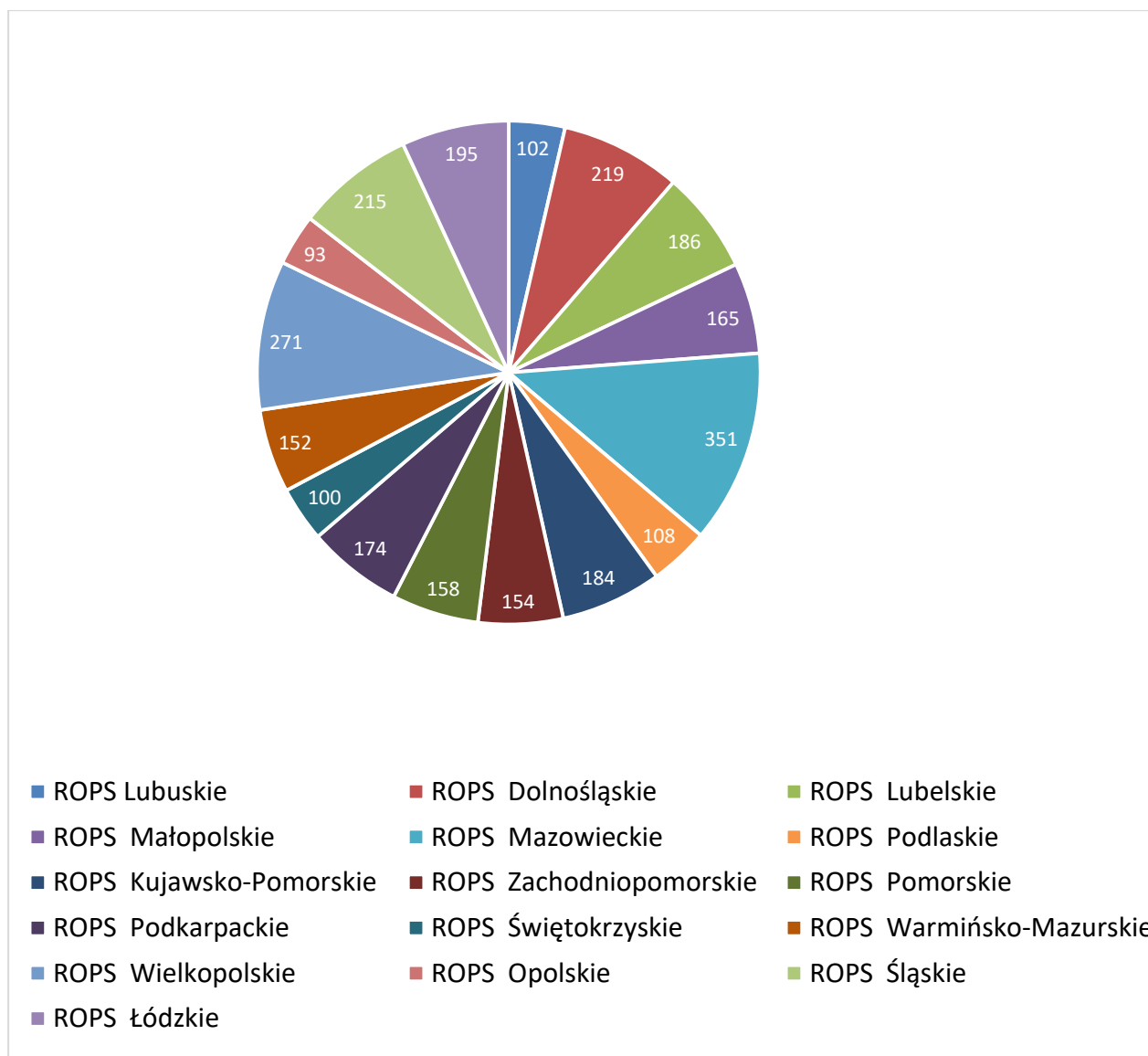
Powyższa lista wskaźników nie wyczerpuje możliwości tworzenia własnych przez Użytkowników formularza OZPS, które pomagają pogłębiać analizy, wnioski i rekomendacje. Do tego celu powinny być wykorzystywane sekcje opisowe, umieszczone przy tablicach formularza, które wcześniej już omówiono.

Generalnie, od strony techniczno-informacyjnej formularz OZPS dysponuje możliwościami automatycznej prezentacji wskaźników za pomocą liczb względnych (relacje), które prezentowane są w specjalnej jego części, w poszczególnych tablicach. Warunkiem koniecznym jednak dla wykazania tych wskaźników – samoistnego wyliczenia – jest wypełnienie we wcześniejszych tablicach komórek informacyjnych danymi zasilonymi systemem lub uzupełnionych „z ręki” przez sporządzającego ocenę zasobów pomocy społecznej.

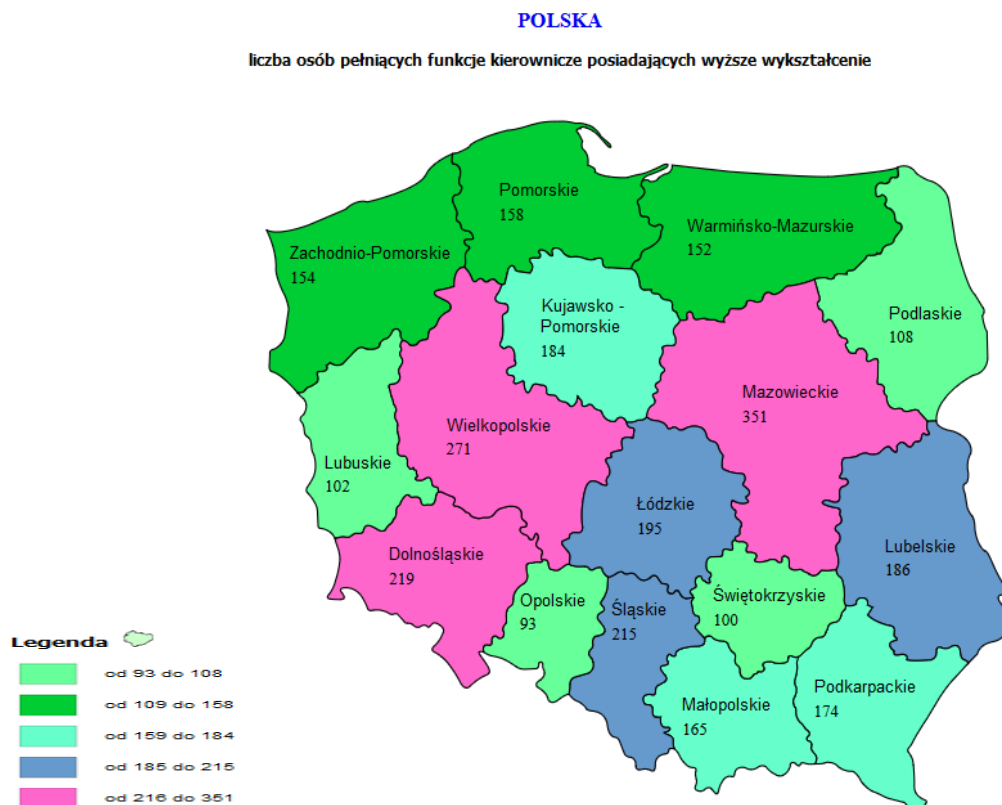
Ponadto, do prezentacji wskaźników służą techniki graficznej ich prezentacji, czego dowodem są dwa poniższe przykłady:

1. Przykład pierwszy:

Liczba osób pełniących funkcje kierownicze posiadających wyższe wykształcenie – rok 2015

2. Przykład drugi:

Rozdział szósty: Raport OZPS, wnioski i rekomendacje – prezentacja efektów ale także promocję dla organizacji pozarządowych

Końcowe opracowanie OZPS przybiera formę raportu, przy czym prezentacja w nim tylko liczb z tabel lub tabel z liczbami nie wystarcza, bowiem oznacza jakby niedokończoną analizę (ocenę). Oczywiście, że przepisy prawne, szczególnie art.16a ustawy o pomocy społecznej, nie wskazuje formy prezentacji radom gmin, powiatów czy sejmikom województwa końcowego dokumentu OZPS. Towarzyszący od początku wprowadzenia obowiązku sporządzania OZPS dylemat dotyczący sposobu przekazywania dokumentu, a także jego przyjmowania przez rady, czyli przestawiania informacji o OZPS lub podejmowania uchwał nie jest jasno rozwiązany prawnie.

Stąd też, można spotkać dwa podejścia – formalne i praktyczne do prezentowania końcowego dokumentu OZPS. Ze strony formalnej końcowy raport powinien być przyjmowany w formie uchwały, co wynika z kompetencji tych organów⁶. Z kolei, przyjmując praktyczną stronę znaczenia raportu OZPS jako elementu procesu upowszechniania wiedzy, można przyjąć ten dokument do wiadomości jako informację.

Bez względu na sposób przyjmowania raportu końcowego OZPS ważną kwestią jest ostateczna forma przedstawienia raportu. Informacje powinny być opracowane w sposób rzeczowy oraz zwięzły, co wskazuje ewentualnie na potrzebę zastosowania streszczenia, zawierającego najistotniejsze informacje, wnioski i rekomendacje, tak aby zwrócić uwagę na kluczowe kwestie wynikające z analiz. To też ważnym staje się również zadbanie o elementy wizualne (mapy, wykresy, diagramy etc.). Takie streszczenie może zostać przekazane radnym z zaznaczeniem, że w przypadku konieczności zaprezentowania bardziej szczegółowych danych i informacji, zawsze zostaną one dodatkowo dostarczone.

***Propozycje
wskazówek do
przygotowania
raportu końcowego
OZPS***

***Streszczenie raportu
końcowego OZPS –
dobrą formą
prezentacji analizy***

W stosunku do końcowego raportu można przyjąć następujące założenia:

- 1) raport służy sporządzeniu fotografii problemów społecznych, występujących na określonym terytorium oraz zasobów i możliwości, jakimi dysponuje samorząd terytorialny wraz z organizacjami pozarządowymi,
- 2) raport służy pokazaniu obrazu stopnia nasilenia problemów społecznych w poszczególnych gminach i powiatach poprzez zastosowanie dodatkowych analiz porównawczych pomiędzy gminami lub powiatami w danym regionie.

Kierując się przyjętymi założeniami w stosunku do ostatecznej treści końcowego raportu OZPS można zaprezentować minimalny katalog wskazówek, które mogą

⁶Podstawą prawną jest m.in. w przypadku gminy art.18 ustawy o samorządzie gminy;

zostać ewentualnie uwzględnione przez przyszłych autorów takiego raportu, a które będą służyły:

- 1) prezentowanej ocenie efektywności działań instytucji oraz podmiotów systemu wsparcia i pomocy z danego terytorium,
- 2) promocji działań oraz promocji podmiotów świadczących usługi społeczne wobec mieszkańców danego terytorium, w tym także organizacji pozarządowych.

WSKAZÓWKI DO PRZYGOTOWANIA RAPORTU OZPS

Wskazówka 1:

- Przygotowując raport końcowy należy uwzględnić pytanie: Dla kogo i kto będzie odbiorcą treści takiego raportu?
- Odpowiedź na to pytanie będzie wskazówką dla Zespołu Autorów o wyborze formy, struktury oraz zakresu treści a ponadto zadecyduje o formach jego wewnętrznej prezentacji.

Wskazówka 2:

- Warto przygotować streszczenie raportu, zawierające najistotniejsze wnioski i rekomendacje.
- Formułując rekomendacje należy posługiwać się zwięzłym, konkretnym i zrozumiałym językiem.
- Rekomendacje i wnioski muszą koncentrować uwagę odbiorców na kluczowych zagadnieniach i problemach nurtujących lokalną społeczność.

Wskazówka 3:

- Warto przesłać najważniejszym odbiorcom raportu OZPS wyprzedzającą informację do zapoznania się z nim przed posiedzeniem rady gminy/ powiatu lub z wyprzedzeniem wysłać go im.
- Zapropionować Przewodniczącemu Rady Gminy/ Przewodniczącemu Rady Powiatu rolę promotora raportu OZPS.
- W trakcie prezentacji raportu OZPS na posiedzeniu rady gminy/ powiatu przedstawiać równoległe prezentację wizualną.

Wskazówka 4:

- Udostępnić raport wraz z prezentacją wizualną lokalnemu społeczeństwu, wykorzystując strony internetowe instytucji pomocy społecznej, lokalnych organizacji pozarządowych a także urzędu gminy.

Skorzystanie w powyższych podpowiedzi powinno przyczynić się zaprezentowania działalności sektora pomocy społecznej oraz powiązanych z nim innych obszarów polityki społecznej (np. ekonomii społecznej, działalności NGO). Taki raport jest okazją do wskazania, że skuteczność interwencyjnych działań wymaga nie tylko pewnych nakładów, ale również szeroko pojmowanej współpracy instytucjonalnej dla wspólnego wykorzystywania lokalnych zasobów. Poszukiwanie argumentów dla ewentualnego uzyskania poparcia wobec prezentowanych wniosków i rekomendacji nie może być pozbawione ilustracji porównań pomiędzy gminami czy powiatami oraz wskazywania tzw. dobrych praktyk działania.

Takie podejście do raportu końcowego może zagwarantować w dłuższej perspektywie czasu właśnie zawiązywanie współpracy instytucjonalnej i włączanie w rozwiązywanie problemów lokalnych także potencjał organizacji pozarządowych.

Rozdział siódmy: *Propozycje w zakresie wspólnej pracy przy OZPS – sugestie i podpowiedzi*

Popularna w ostatnich latach koncepcja realizowania polityki społecznej przy współudziale obywateli, tzw. koncepcja „GOVERNANCE” przyczyniła się do stworzenia stylu zarządzania rozwiązywania problemów społecznych opartego na sieciowej strukturze kontaktów pomiędzy instytucjami administracji a podmiotami sektora obywatelskiego. Innymi słowy, powstały warunki do partnerskich relacji w lokalnym środowisku celem jednoczenia sił i zasobów, pozwalających zmieniać poziom życia mieszkańców danego terytorium. Rolą administracji jest obecnie współzarządzanie sieciami informacji, organizacji, zasobów ludzkich i działań, a więc koordynowanie i strategiczne wpływanie na społeczne procesy zmian.

Ta koordynacyjna rola wpływa na budowanie partnerstw w celu efektywniejszego wykorzystywania lokalnych zasobów oraz angażowanie obywateli w procesy współtworzenia rozwiązań – słowem budowania koalicji między interesariuszami rozwoju społecznego. Jednak, aby taki styl zarządzania był owocny trzeba dysponować wiedzą o dostępności zasobów organizacji i instytucji. Takie

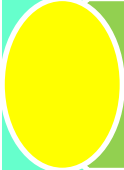
działania jak analizowanie, rozpoznawanie, diagnozowanie i monitorowanie na trwałe zostały wpisane w paradygmat zarządzania w polityce społecznej.

Wspieranie osób, rodzin i społeczności lokalnych w zaspokajaniu ich potrzeb, zwłaszcza tych, które nie są w stanie własnymi siłami ich zaspokoić a także usamodzielnianie potrzebujących, wymaga partnerskiej współpracy w tworzeniu oferty usług lokalnych oraz rozwoju infrastruktury społecznej. Aby z kolei dysponować odpowiednią wiedzą o potrzebach, o lokalnej infrastrukturze należy prowadzić rozpoznanie w ramach oceny zasobów pomocy społecznej a także:

- budować odpowiednie relacje pomiędzy interesariuszami rozwoju społecznego,
- wspólnie zarządzać i organizować procesy pomocowe i działania interwencyjne,
- stymulować inicjatywy zarówno z liderowaniem instytucji administracyjnych jak i zlecaniem niektórych zadań organizacjom pozarządowym (powierzenie lub wspieranie zadań)

Proces wykonywania co roku ustawowego zadania jakim jest ocena zasobów pomocy społecznej jest bardzo dobrym obszarem do nawiązania partnerskiej współpracy pomiędzy ośrodkiem pomocy społecznej a organizacją pozarządową lub grupą organizacji, działających na danym terytorium.

Oto kilka podpowiedzi (propozycji) dla organizacji pozarządowych zmierzających do stworzenia partnerskich relacji przy wykonywaniu OZPS.

Podpowieź - Sugestia:
Propozycja Organizacji Pozarządowej włączenia się do diagnozy i rozpoznania lokalnych zasobów

We wszystkich działaniach w obszarze pomocy społecznej, aktywizacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym pierwszym etapem prac jest diagnoza środowiska i rozpoznanie zasobów, czyli tzw. sił środowiskowych. Jeśli zostaną w formularzu OZPS umieszczone dość szerokie i pełne informacje o tych „siłach środowiskowych” wówczas łatwiej będzie formułować końcowe wnioski i rekomendacje. Jak już wiadomo, w formularzu OZPS nie wszystkie informacje pochodzą z tzw. zewnętrznego zasilania. Część danych w tabelach pochodzi

z własnych źródeł miejscowego Ośrodka Pomocy Społecznej, a więc w tym miejscu może dojść do współpracy w zakresie dostarczania przez organizacje pozarządowe uzupełniających danych. Przykład:

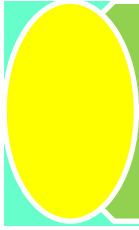
- 1) dane Tablicy „Sytuacja demograficzna i społeczna” w części dotyczącej infrastruktury społecznej pokazują zasób w danym roku funkcjonujących instytucji, placówek i form wsparcia,
- 2) w Tablicy „Zasób instytucjonalny” rejestrowane są dane o konkretnych zasobach instytucjonalnych, które w pewnej części są prowadzone przez sektor obywatelski, który może dostarczać najbardziej aktualnych informacji (wcześniej omówiono możliwość zmian danych w komórkach tablic formularza OZPS),
- 3) dane Tablicy „Zespoły pracy socjalnej i integracji społecznej” mogą być uzupełniane przez organizacje pozarządowe o dane dotyczące posiadanych zasobów kadrowych specjalistów, którzy mogliby być zapraszani do współpracy w ramach tych zespołów.

Organizacja pozarządowa wiedząc już o sporządzaniu co roku oceny zasobów pomocy społecznej może zaproponować ośrodkowi pomocy społecznej pomoc w zakresie pozyskiwania danych do formularz OZPS, a także formułowania informacji umieszczanych w sekcjach opisowych.

Podpowiedź - Sugestia :

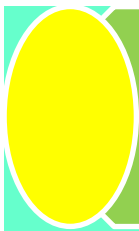
Propozycja Organizacji Pozarządowej stałej współpracy przy opracowaniu informacji o aktywności projektowo-programowej oraz informacji o współpracy z sektorem obywatelskim

Ten zakres tematyczny formularza OZPS powinien stać się stałym elementem współpracy Ośrodka Pomocy Społecznej z lokalnymi organizacjami pozarządowymi. Argumenty przemawiające za nawiązaniem stałej współpracy chyba są zrozumiałe z punktu widzenia tworzenia lokalnego banku informacji. Trzeba jednak także zwrócić uwagę że jest to okazja do promowania działalności i aktywności sektora obywatelskiego oraz prezentowania jego na takich forach jak posiedzenia rady gmin czy powiatów.

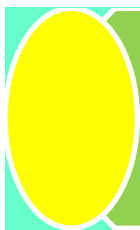
Podpowiedź - Sugestia:
**Propozycja Organizacji Pozarządowej uczestnictwa
w formułowaniu wniosków i rekomendacji**

Końcowy etap prac związanych z formularzem OZPS, a także przygotowywaniem dokumentów na posiedzenie rady gminy/ rady powiatu związany jest z formułowaniem wniosków i rekomendacji. Zanim to jednak nastąpi konieczne jest poświęcenie nieco czasu na analizę wskaźników i liczb bezwzględnych w niektórych obszarach OZPS. Ta praca może odbyć się wspólnie, zwłaszcza że w organizacjach pozarządowych działają osoby o różnych specjalnościach, często nie związanych na co dzień z funkcjonowaniem pomocy społecznej, czyli dysponujących „niezależnym” spojrzeniem na sposoby rozwiązywania problemów społecznych. Dla Ośrodka Pomocy Społecznej nawiązanie współpracy powinno przynieść ostatecznie korzyść, bowiem zawsze lista propozycji wniosków i rekomendacji będzie szersza, pozwalająca na dokonywanie wyboru tych najbardziej pilnych.

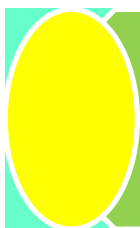
Podpowiedź - Sugestia :
**Propozycja Organizacji Pozarządowej uczestnictwa
w projektowaniu planów pomocy i wsparcia**

Na bazie informacji OZPS, tworzenie wniosków i rekomendacji dla przyszłych inicjatyw w obszarze lokalnej polityki społecznej dokonywane jest m.in. na bazie rozpoznania lokalnego zaplecza instytucjonalnego. Znajomość tej bazy ułatwia planowanie pomocy dla klientów wymagających wsparcia. Wiedza lokalnych interesariuszy, a przede wszystkim połączenie sił organizacyjnych ośrodka pomocy społecznej oraz organizacji pozarządowej może podsunąć w trakcie sporządzania OZPS wiele uzupełnień, zwłaszcza odnoszących się do zidentyfikowania bazy instytucjonalnej. Stąd też, organizacje pozarządowe powinny zaproponować miejscowym ośrodkom pomocy społecznej stałą współpracę w obszarze analiz informacji wynikających z OZPS. Ta współpraca może być elementem niezależnym od konieczności prezentacji OZPS radom gmin / radom powiatów. To oczywiście wymaga także otwartości Ośrodka Pomocy Społecznej na dostępność dla organizacji pozarządowych do informacji z OZPS.

Podpowiedź:
Propozycja Organizacji Pozarządowej dostraczenia informacji o potrzebach alokacji środków finansowych

Informacje pozyskane przy narzędzia OZPS w praktyce najczęściej są wykorzystywane do podejmowania decyzji dotyczących alokacji środków finansowych na usługi i świadczenia. To kwestia prezentacji w formularzu OZPS danych planistycznych na następny rok po ocenie. Złożenie propozycji Ośrodkowi Pomocy Społecznej włączenia się w etap konstruowania planów finansowych (budżetu na rok przyszły) powinno tylko wzbogacić propozycje.

Podpowiedź:
Propozycja Organizacji Pozarządowej utworzenia lokalnego zespołu przygotowywania OZPS

To propozycja, którą organizacja pozarządowa powinna potraktować jako kompleksową ofertę dla Ośrodka Pomocy Społecznej zmierzającą nie tylko do połączenia wspólnych sił kadrowych, ale także zmierzającą do oszczędności czasowych, bowiem w wielu jednostkach organizacyjnych szczupłość kadr jest jednym z głównych powodów ograniczonego traktowania formularza OZPS, a więc ograniczania działania do zawierania informacji tylko z obszaru pomocy społecznej.

W wielu regionach rozpoczęcie przez organizację pozarządową współpracy z Ośrodkiem Pomocy Społecznej na etapie przygotowawczym OZPS a także na etapie końcowego formułowania raportu wraz z wnioskami i rekomendacjami nie powinno być trudne albowiem obaj interesariusze często mają bogatą historię wspólnych projektów i przedsięwzięć. **A co zrobić, jeśli nie ma takiego klimatu do współpracy, a kadra ośrodka pomocy społecznej stoi na stanowisku prezentowania informacji tylko z obszaru pomocy społecznej?**

Rozdział ósmy: ROPS to także partner w ocenie zasobów pomocy społecznej – to bank informacji regionalnej

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej (ROPS) jest tą instytucją, która w procesie oceny zasobów pomocy społecznej występuje w roli koordynatora wojewódzkiego, korzystającego *po pierwsze* z formularza OZPS, *po drugie* zbierającego dane i informacje dwoma torami: gmina i powiat, *po trzecie* występującego w roli weryfikatora rzetelności i prawidłowości przekazu informacji (tworzy regionalne reguły walidacyjne). Rolę regionalnego ośrodka polityki społecznej w procesie OZPS potwierdza m.in. przykład poniższego komunikatu zamieszczonego na stronie internetowej jednego z takich ośrodków:

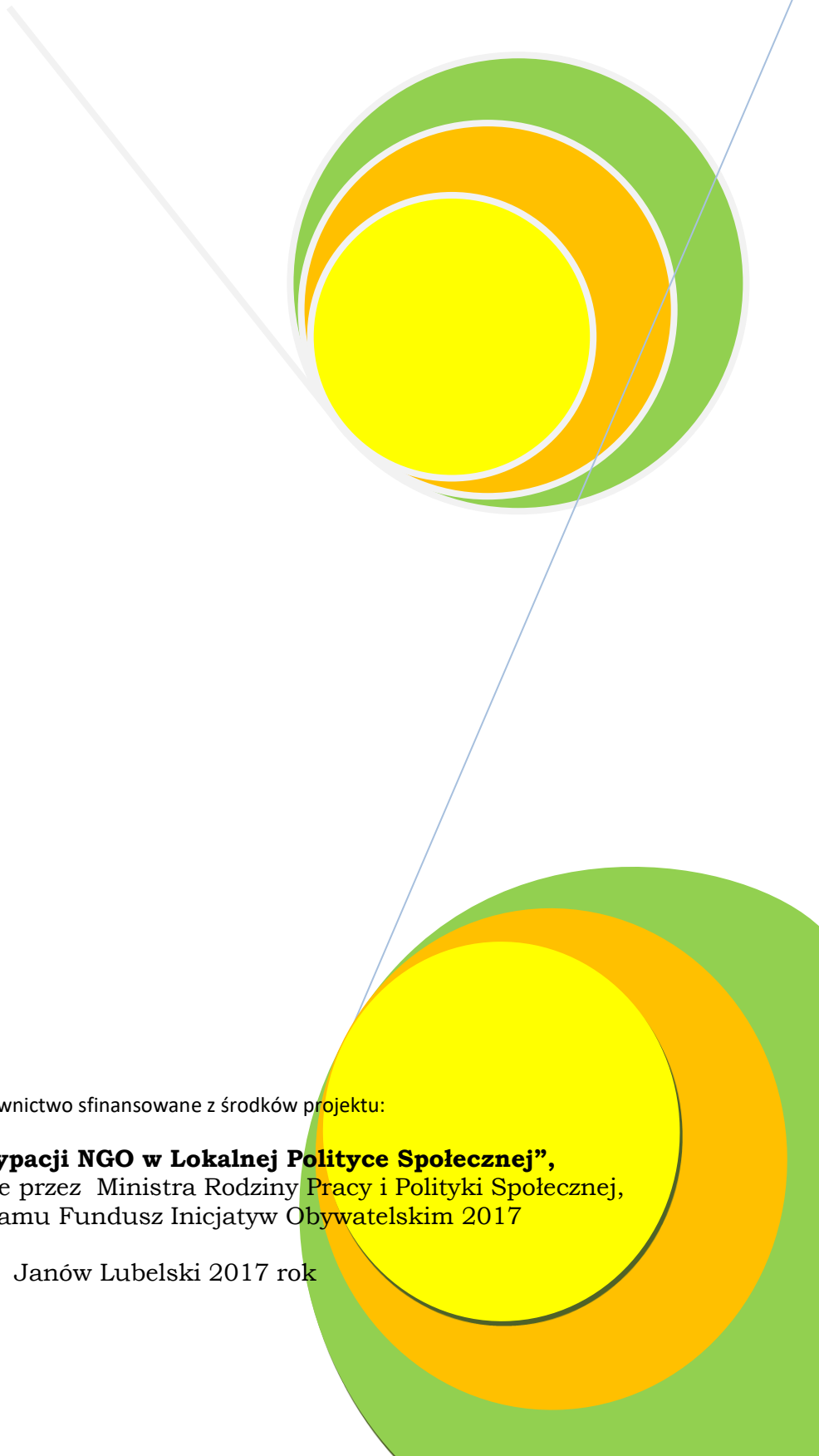
[http://rops.poznan.pl/badania-spoleczne/oceny-zasobow-pomocy-spolecznej/\(02.07.2017\)](http://rops.poznan.pl/badania-spoleczne/oceny-zasobow-pomocy-spolecznej/(02.07.2017))

ROPS POZNAŃ – Aktualny raport OPZS za 2016 rok

Ocena Zasobów Pomocy Społecznej to sprawozdanie w którym znajdziecie Państwo informacje o aktualnym stanie pomocy społecznej w województwie. Podczas lektury raportu, dowiecie się Państwo z jednej strony z jakich powodów mieszkańcy wielkopolski najczęściej korzystają ze wsparcia systemu, jaki rodzaj świadczeń pobierają, jaki jest wiek oraz płeć klientów, ilu spośród nich to klienci długotrwale korzystający z pomocy. Z drugiej strony, jakim zasobem instytucjonalnym dysponuje województwo wielkopolskie, jakie środki finansowe wydatkowane są na niektóre zadania pomocy społecznej oraz jaka jest aktywność projektowo-konkursowa samorządów gminnych i powiatowych.

Każdego roku, w oparciu o wnioski i rekomendacje przygotowywane przez pracowników ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, tworzone są regionalne wnioski i rekomendacje dla systemu pomocy społecznej.

Lektura powyższego komunikatu jest wystarczającym argumentem dla każdej organizacji pozarządowej, przemawiającym za nawiązaniem współpracy z właściwym terytorialnie ROPS w przypadku wystąpienia komplikacji po złożeniu w lokalnym środowisku deklaracji o gotowości współuczestniczenia w ocenie zasobów pomocy społecznej. Trzeba także pamiętać, że ROPS z racji swojej pozycji w procesie OZPS ma podgląd do wszystkich formularzy oceny przygotowywanych przez powiaty i gminy danego województwa, co oznacza możliwość skorzystania z banku informacji rejestrowanych formularzy w systemie CAS.

Wydawnictwo sfinansowane z środków projektu:

„Animacja Partycypacji NGO w Lokalnej Polityce Społecznej”,
realizowanego na zlecenie przez Ministra Rodziny Pracy i Polityki Społecznej,
w ramach Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskim 2017

Janów Lubelski 2017 rok